

HƏM

HAYKA

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

Nizami Gəncəvi

No 17 (1279)

Cümə axşamı, 6 may 2021-ci il

Qəzet 1984-cü ildən nəşr olunur

Prezident İlham Əliyevin Dünya İqtisadi Forumunun prezidenti ilə videokonfrans formatında görüşü olub

Aprelin 28-də Dünya İqtisadi Forumunun prezidentinin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin forumun prezidenti Borge Brende ilə videokonfrans formatında görüşü olub.

AZERTAC xəbər verir ki, Dünya İqtisadi Forumunun prezidenti Borge Brende forumun təsisçisi və icraçı sədri Klaus Schwabın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırıldı.

Prezident İlham Əliyev Klaus Schwabın salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Dünya İqtisadi Forumunun təsisçisi və icraçı sədrinə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə ölkəmizlə Dünya İqtisadi Forumu arasında uzunmüddətli səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirildiyi bildirildi, bu əməkdaşlıq çərçivəsində Azərbaycanın Dünya İqtisadi Forumunun bir sıra təşəbbüslerində fəal iştirak etdiyi qeyd olundu. Vurğulandı ki, Azərbaycan ilə Dünya İqtisadi Forumu ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun inkişafı sahəsində də uğurla əməkdaşlıq edir.

Prezident İlham Əliyev Borge Brendeye işgaldən azad olunmuş ərazilərimizdə həyata keçirilən infrastruktur layihələri, investisiyaların cəlb olunması barədə məlumat verdi. Dövlətimizin başçısı bildirdi ki, həmin ərazilərdə yenidənqurma prosesi gedir, qarşıda nəhəng iş durur və böyük bir ərazi tamamilə yenidən qurulacaq. Bildirdi ki,indi səylərin əsas istiqaməti ərazilərin yenidən qurulması olacaq və bu, həmçinin ölkə iqtisadiyyatının qeyri-enerji sektoruna, xüsusilə tikinti sahəsinə təkan verəcək. İki gün əvvəl "ağilli kənd" konsepsiyası ilə yenidən qurulacaq kəndlərin təməlinin qoyulduğunu vurğulayan dövlətimizin başçısı işgaldən azad edilmiş əraziləri "yaşıl zona" elan etdiyi, həmin ərazilərdə "ağilli şəhər", "ağilli kənd" konsepsiyasından istifadə olunacağını, şəhərlər üçün baş planların hazırlanlığını, enerji istehsalı, elektrik enerjisi, avtomagistrallar, dəmir yolları, hava limanları ilə bağlı infrastruktur layihələrinin həyata keçirildiyini dedi və bu sahədə Dünya İqtisadi Forumu ilə ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun inkişafı perspektivlərinə toxundu.

Söhbət zamanı Azərbaycanda pandemiya ilə mübarizə sahəsində görülən tədbirlər da qeyd edildi, son günlərdə ölkədə sağalanların sayının artması müsbət amil kimi qiymətləndirildi. Azərbaycanda vaksinasiyaya başlanıldı, əhalimizin 14 faizinin artıq peyvənd olunduğu bildirildi, pandemiya ilə bağlı ölkəmizin təşəbbüsü ilə çox vacib və qlobal tədbirlərin keçirildiyi vurğulandı, Azərbaycanın 30-dan çox ölkəyə humanitar və maliyyə yardımını göstərdiyi qeyd edildi, ölkəmizin milli səviyyədə və Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi qaldırıldığı məsələlərdən birinin de dünyada vaksinlərin ədalətli bölgüsü ilə bağlı olduğu diqqətə çatdırıldı.

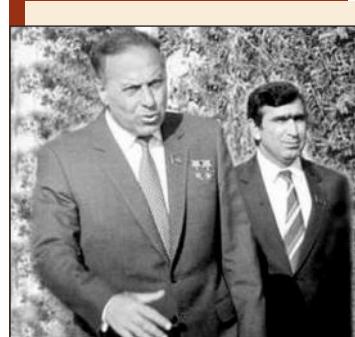
Görüşdə Dünya İqtisadi Forumunun Dördüncü Sənaye İngiləbi Mərkəzləri şəbəkəsinin afilə edilmiş Azərbaycan Mərkəzinin fəaliyyəti vurğulandı. Dövlətimizin başçısı MDB regionunda ilk bu cür mərkəzin məhz Bakıda yaradılmasına görə minnətdarlığıni bildirdi, iqtisadiyyati şaxələndirmek və İslahatları davam etdirmek üçün, eləcə də investisiyaları cəlb etmək baxımından mərkəzin rolunu qeyd etdi. Bildirdi ki, bu mərkəzin əsası 2020-

ci ildə Davosda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Dünya İqtisadi Forumunun prezidenti Borge Brendenin niyyət məktubunu imzalaması ilə qoyulub. Mərkəzin fəaliyyətinin təşkili üçün Dünya İqtisadi Forumu ilə six əməkdaşlıq artıq təmin olundub. İlk mərhələdə sünə intellett və rəqəmsal iqtisadiyyatla bağlı təhlillər aparılır.

Prezident İlham Əliyev Borge Brendeni Azərbaycana səfərə və mərkəzin fəaliyyəti ilə tanış olmağa dəvət etdi.

İndi gənc nəslin təliminə çox böyük diqqət yetirdiyimizi, son illərdə bilikli insanların yeni nəslinin yetişdidiyi deyən Prezident İlham Əliyev azərbaycanlı gənclərin təcrübəsi kimi Dünya İqtisadi Forumunun təşəbbüs və programlarında iştirakına imkan yaradıldığına görə Borge Brendeyə təşəkkürünü bildirdi.

İnvestisiyaların cəlb edilməsi üçün ölkəmizdə yaxşı mühitin olduğunu deyən Borge Brende azərbaycanlı gənclərin çox müükəmməl olduğunu vurguladı və onların Azərbaycanın iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi işinə töhfə verəcəklərinə əminliyini bildirdi.

Elimizin və
dilimizin xilaskarı

səh. 2 ➔

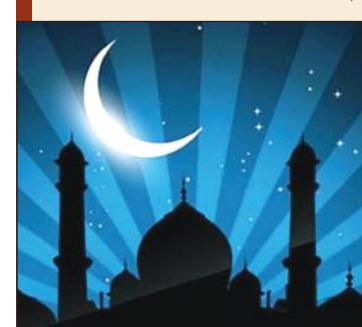

Fövqəladə missiya,
yaxud tarixin
ən böyük azərbaycanlısı

səh. 3 ➔

Misir Mordanov:
"Riyaziyyat üzrə üç jurnalın
beynəlxalq elmmetrik
bazalara daxil edilməsi
AMEA-nın tarixində
önəmlü hadisədir" səh. 8 ➔

Ramazan
ayının mahiyyəti

səh. 12 ➔

Hər hansı bir dili, ilk növbədə, onun daşıyıcısı olan xalq yasadır. Azərbaycan dilinin gözəl bilicisi və böyük təəssüb-keşி olan Ulu öndər Heydər Əliyev özünəməxsus müdrikliklə demişdir: "Biz öz əcdadlarımıza daim minnətdar olmalıyıq, ona görə ki, ən çətin vaxtlarda da dilimiz itməyib, yaşayıb. Onu xalq yaşadıbdır, eyni zamanda, onu xalqımızın böyük şəxsiyyətləri yaşadıblar". Bəli, dilin hərtərəfli inkişafı, zənginləşməsi, işlek və mütəhərrik hala gəlməsi, beynəlxalq səviyyəyə çıxması, nüfuz qazanması tekce xalqdan asılı deyildir. Burada bütün zamanlarda doğma dilin keşiyində duran, söz sərrafları kimi tanınan yaradıcı ziyalılar da özlüyündə həllədici rol oynamaya bilməzlər. Tarixin təcrübəsi döñə-döñə göstərmışdır ki, dilin inkişafı milli müstəqillik ideyaları, dövlətçilik ənənələri ilə, habelə bu ideya və ənənələri öz fəaliyyətində gerçəkləşdirən qüdrətli dövlət başçılarının, öz xalqlarının tarixinə islahatçı kimi daxil olmuş böyük siyasi liderlərin adı ilə sıx bağlıdır.

Bu cəhətdən orta əsrlər Azərbaycanında Şah İsmayıllı Xətaiinin, XVIII əsr Rusiyasında Birinci Pyotrun, XX əsr Türkiyəsində Mustafa Kamal Atatürkün milli dil siyaseti ilə bağlı əsaslı əməkdaşlıq və uzaqgörən fəaliyyətlərini göz önüne gətirmək kifayətdir. Şübhəsiz, tarixə öz möhürlərini vurmuş bu qüdrətli şəxsiyyətlərin dövründə də onların xalqları öz doğma dillərində danışırıcı. Lakin həmin dillərin yeniləşməsi, yad dillərin təsirindən və məhdud məhəlliçiliyikdən xilas olması, çağdaş siyasi dünyagörüşünün və dövlətçilik təfəkkürünün, milletin mənliyinin ifadəcisinə əvvəl məhz onların tarixi uzaqgörənliliyi və milli mənəviyyata sıx bağlılığı nəticəsində mümkün olmuşdur.

Elimizin və dilimizin xilaskarı

Bu tarixi analogiyaya müraciətim heç də təsadüfi deyildir. Mübələqəsiz demək olar ki, Azərbaycan dilinin hər-tərəflü inkişafı, onun yalnız rəsmi sə-nədlərdə deyil, sözün həqiqi mənə-sında gündəlik həyatda, təcrübədə dövlət dilinə, ümumişlək dilə çevril-məsi, beynəlxalq münasibətlər sist-e-minə, dünya diplomatiyasına yol tap-ması, get-gedə zənginləşərək nüfuz qazanması və dünyanın bir çox mötə-ber kürsülerində eşidilməsi Ulu ön-dər Heydər Əliyevin dilimizin inkişafı-na, cəmiyyetimizdə layıqli yer tutma-sına yorulmadan göstərdiyi qayğı və diqqətin, son dərəcə dəqiq, uzaqgö-ren dil siyasetinin nəticəsidir. Bu mə-nada yuxarıda adlarını çəkdiyim bö-yük şəxsiyyətlərin öz xalqları üçün, öz dilləri üçün gördükleri işi müasir mər-hələdə Azərbaycan xalqı və Azərbay-can dövleti üçün daha mükəmmel şe-kildə, daha yüksək seviyədə Heydər Əliyev görmüşdür. O, respublikaya rəhbərlik etməyə başladığı 1960-ci il-lərin sonundan etibarən öz zəngin si-yasi təcrübəsi, yüksək intellekti, milli mədəniyyətimizə və məneviyyatımı-zə dərindən bələdliyi sayəsində milli dilin inkişaf etdirilməsinə və tətbiqinə dair ardıcıl olaraq uzunmüddətli siya-set işleyib hazırlamış və bütün çətin-liliklərə baxmayaraq, onu dönmədən hevata kecirmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qısamüddəti mövcudluğunu dövrü də daxil olmaqla, milli dövlətçiliyimizin son bir esrlik tarixində ana dil ilə bağlı məsələlərə Heydər Əliyev qədər dərindən maraq göstərən, onu daim diqqət mərkəzində saxlayan ikinci bir dövlət başçısı olmamışdır. Doğrudur, 1920-ci illerin evvəllərində görkəmli dövlət xadimini ve yazıçı Nəriman Nərimanov Azərbaycan dilinin geniş miqyasda işlənməsi sahəsində müəyyən təşəbbüsler göstərmmişdi. Lakin cəmiyyətdə milli özünüdərk hissinin hələ kifayət qədər qüvvəti olmadığı, Moskvanın isə SSRİ-yə daxil olan milli respublikalarla yalnız zor ve güc dili ilə danışlığı, rus dilini hər vasitə ilə ümumxalq diline çevirməyə çalışıldığı həmin dövrde Nəriman Nərimanov dil sahəsində qarşısına qoymuş məqsədlərin həllində nəzərə çarpacaq uğurlar qazana bilməmişdi. Sonrakı onilliklərdə isə Azərbaycan dili, xüsusən də əlifbamız bir sıra dağıdıçı, zərərli eksperimentlər üçün hədəfə çevrilmiş, Azərbaycan dilinin

dövlətçilik sahəsindən sıxışdırılıb çıxarılması üçün yuxarı dairələrdən və respublika daxilində çox təxribatlar edilmişdi.

Bələliklə, Azərbaycan cəmiyyətində onilliklər boyu yiğilib qalmış bir sıra iqtisadi, siyasi, ekoloji, mənəvi problemlər kimi, Azərbaycan dilinin dövlət dili hüququ alması məsəlesi də yalnız Heydər Əliyev hakimiyətə gəldikdən sonra bütün kəskinliyi və aktuallığını ilə qündəliyə çıxarılmışdır.

"Bələ olub, lakin həmişə bələ olmamalıdır". Keçmiş sovet respublikalarının rəhbərleri içerisinde milli mövcudluğun bütün sahələri ilə bağlı bu qətiyyətli mövqeni birincilər sırasında seçən Azərbaycanın lideri Heydər Əliyev oldu. Heydər Əliyev Mərkəzdən asılı olan, qapalı sistemin daxilində yaşayan və üstəlik də müsəlman-türk respublikasında milli dil siyasetini son dərəcə düşünülmüş və inca şəkildə heyata keçirmişdir. O, hər bir vətəndaşın, ilk növbədə isə yaradıcı ziyanların ən həssas yeri olan milli dil məsələsinə münasibətdə heç zaman ani qəhreman imici yaradan, eślində isə reallıqdan uzaq addımlar atmamış, probleme hər kəsin diqqətini cəlb etmək, onu tekce rəhberliyin deyil, bütöv bir milletin, zəngin tarixə malik bir xalqın və mədəniyətin problemi səviyyə-

ve mədəniyyətin problemi seviyyəsində gündəliyə çıxarmaq və həll etmək taktikasına üstünlük vermişdir. 1970-ci illər Azərbaycanın iqtisadiyyatının, mənəviiyatımızın və ümumiyyətlə, mədəniyyətimizin sürtəli inkişafı ilə yadda qalmışdır. Bu dövr həm de Azərbaycan dilinin ölkədəki qanuniləşdirilmiş bilingvizm şəraitində tədricən rus dilinin kölgəsindən çıxması, ictimai şüurda və dövlətçilikdə öz layiqli yerini tutması ilə səciyyəvidir. Bu proses təkamül yolu ilə, lakin qarşısılınmaz şəkildə gedirdi. Həmin dövr qədər yalnız nominal olaraq Azərbaycan Respublikasının dövlət dili sayılan ana dilimiz artıq öz həqiqi yerini kağız üzərində deyil, gerçek həyatda tutmağa başlamışdı. Şübhəsiz, bu da öz növbəsində xalqda milli mənlik şüurunun sürtəli inkişafına yol açdı, milli özüñüdək prosesini süratləndirdi.

Heydər Əliyev ana dilinə münəsibətin son dərəcə siyasılışdırıldıyi və bir çox hallarda əsaslı siyasi ittihamlar üçün zəminə çevrildiyi həmin illərdə Azərbaycan dilini məişət

ve ədəbiyyat səviyyəsindən dövlət dili səviyyəsinə qaldırmaq sahəsində ardıcıl fəaliyyət göstərməklə kifayətlənmirdi, həm də öz şəxsi nümunəsi ilə dilimizin nüfuzunu artırır, onun elmi əsaslarla öyrənilməsinə və geniş yayılmasına stimul yaradırdı. Yəqin ki, çoxlarının yadındadır - məhz Heydər Əliyevin rəhbərliyi və fəal iştirakı ilə Ulu öndərin siyasi həkimiyyətə gəlməsindən sonra Azərbaycan dili dövlət əhəmiyyətli tədbirlərin dilinə çevrilir, ana dilinə laqeydilikləri ilə az qala qürrələnən bir səra nihilist rəhbər işçilər cəmiyyətdə, xalq arasında artıq özlerini əvvəlki kimi rahat hiss edə bilmirdilər. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin 1 noyabr 1969-cu il tarixdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyində keçmiş Sovetlər İttifaqında respublika rəhbəri olan dövlət xadimi kimi ana dilində nitq söyleməsi mühüm tarixi hadisəye çevrilmiş, böyük əks-səda doğurmuşdur. Heydər Əliyev yaradıcı təşkilatların, xüsusen də Yazıçılar İttifaqının qurultaylarında, irimiqyaslı yubiley tədbirlərində Azərbaycan dilində sərrast və gözəl dansımaq nümunəsi göstərməklə yanaşı, həm də ziyanlıların, geniş ictimaiyyətin diqqətini ana dilimizin inqisafına yönəltmişdir.

kişafına yönöttümlədi. Həmin dövrde Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının tərkibində müstəqil Dilçilik İnstitutu olan tek-tək sovet respublikalarından biri, türkdilli respublikalar içerisinde isə səhv etmirəməsə, bu baxımdan yegane idi. Heydər Əliyev dilçilik elminə, Azərbaycan dili problemlerinin araşdırılmasına, onun mükemmel grammatikasının yaradılmasına, milli terminolojiyanın inkişafına xüsusi qayğı göstərirdi. Onun yaxından iştirakı ve yardımı ilə Azərbaycan dilçilərinin bir sıra əsərləri, o cümlədən 4 cildlik "Müasir Azərbaycan dili" kitabı respublika Dövlət mükafatına layiq görülmüşdü. Yenə də Heydər Əliyevin fəal yardımı ilə Azərbaycan dilinin mənsub olduğu türk dilləri ailəsinin digər dilləri ilə müqayisəli şəkildə öyrənilməsi məqsədi ilə 1970-ci ildə Bakıda sabiq SSRİ EA və Azərbaycan EA-nın birgə nəşri olan nüfuzlu "Sovet türkologiyası" jurnalı təsis edilmiş, keçmiş sovet respublikaları içerisinde ilk dəfə Azərbaycan Dövlət Universitetində Türkologiya kafedrası yaradılmışdı.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü və ciddi səyləri neticəsində Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının qurultayından (1981-ci il) Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatına aid xüsusi məruzə dinlənildi. Yazıçılar İttifaqının cənub ədəbiyyatımızla bağlı katibi şəhəri ayrıldı. Elmlər Akademiyasında xüsusi böyük şöbə yaradıldı, ədəbiyyatımızın və mədəniyyətimizin ayrılmaz qolu tədqiq olunmağa, öyrənilməyə və bù mövzuda sistemli şəkildə əsərlər nəşr edilməyə başlandı.

Şübhəsiz, milli respublikalarda özündərək prosesinə qısqanlıqla yanaşıldığı və milli zəmində özünü göstərən yenilikçilik təşəbbüsleriinin qarşısının sərtliklə alındığı bir şəraitdə bütün bunları gerçəkləşdirmək Heydər Əliyevdən böyük cəsarət, qətiyyət, prinsipiallıq və dönməzlik tələb edirdi. Lakin onun qısa müddət ərzində Azərbaycanda yaratdığı milli-mədəni intibah heç də həmişə birmənalı şəkildə müsbət qarşılanmır, müeyyən dairələrin, xüsusən də bədnəm qonşularımızın ermənilərin əsassız siyasi ittihadları, böhtan və yalan kampaniyalarını ilə qarsılaşdırı.

Mehz Heydər Əliyevin ana dili məsələsindəki prinsipiallığı və tekdidi sayəsində, ziyalıları və geniş ictimaiyyəti dövlət dili ilə bağlı müzakirələrdə birmənəli mövqə tutmağa vaxtında hazırlanması nəticəsində o, 1977-ci ilde qəbul olunan yeni (indiki artıq keçmiş) Azərbaycan Sovet Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin Azərbaycan Respublikasının Dövlət dili olduğunu təşbit edən məşhur 73-cü maddəni daxil etməyə nail oldu. Həmin dövrde Azərbaycan Əsas qanun səviyyəsində milli dili Dövlət dilinin statusu verən üç keçmiş sovet respublikasından biri və yeganə türk-müsəlman respublikası idi.

Bu gün qətiyyətlə demək olar ki, Heydər Əliyevin 1970-ci illərdə yürüdüyü fəal dil siyasəti Azərbaycan-

da milli özünəqayıdış, milli özünüdürk proseslərini sürətləndirdi və nəticə etibarilə Azərbaycan xalqını sovet imperiyasının dağılmasına hazırladı, onun bu prosesdə fəal iştirakını təmin etdi.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinə rəhbərlik etdiyi dövrə Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan dilinə göstərdiyi qayğı və diqqət yeni tarixi şəraitin ruhuna və tələbinə uyğun olaraq, daha mükəmməl siyasi və insani cəalarlarla səciyyələnir.

Qışamüddəti AXC hakimiyyəti dövründə ana dilimizin adı ilə bağlı qəbul edilmiş tələsik, düşünülməmiş, əsassız və populist qərar məhz Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və fəal iştirakı ilə aradan qaldırıldı, tarixən vətəndaşlıq hüququ qazanmış və dünya miqyasında geniş yayılmış "Azərbaycan dili" anlayışının qanuni haqqı özüne qaytarıldı.

Nəzərə almaq lazımdır ki, Ümummilli lider cəmiyyətimizdə son dərəcə geniş və müsbət eks-səda doğuran bu mühüm qərarı inzibati-bürokratik yolla deyil, elmi müzakirələr və fikir mübadilələri yolu ilə, elmi sübutlar və inandırıcı dəlillər vasitəsilə gerçəkləşdirdi. Konstitusiya komissiyasının iclaslarında, Azərbaycan EA-da və Prezident Sarayında keçirilən müşavirələrdə Heyder Əliyevin Azərbaycan dilinin mənşə və qeynaqları, tarixi inkişaf volları, türk dilleri ailəsində tutuduğu

yolları, türk dili ni anesinde tutduğu yer, sovet hakimiyyəti illərində mərzul qaldığı zorakı müdaxilələr, onu inkişaf etdirmək yolları və s. haqqında söylədiyi yüksək professional, dərin elmi-nəzəri səviyyəli mülahizələr onun Dövlət dilimizə böyük qayğısının və məhəbbətinin da-ha bir tezahürü idi. Nəhayət, belə bir faktı da qürur hissi ilə demək lazımdır ki, məhz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə müstəqil Azərbaycan Respublikasında ümummülli idarəerin hələ 1970-ci illərdən başladığı mühüm iş - Azərbaycan dilinə tam Dövlət dili statusu vermək və dövlət idarəciliyinin bütün sahələrində onun feal işlənməsini təmin etmək vəzifəsi uğurla həyata keçirilmiş, ana dilimiz cəmiyyətdə əqəm qılıqı və layiqli yerini tutmuşdur. Bu, Azərbaycan dilinin inkişafı, tərəqqisi, Dövlət dili statusu alması uğrunda Heydər Əliyevin çoxillik və gərgin fealiyyətinin en yüksək zirvəsidir. Azərbaycan Respublikasının 1995-ci ildə ümumxalq referandumu ilə qəbul edilmiş Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qeyd olunması artıq ana dili faktorunun müstəqillik aktının ayrılmaz üzvi tərkib hissəsi olmasının göstəricisidir.

Diqqətəliyiq haldir ki, bəzi dövlət xadimləri silah gücünə, xarici qüvvələrin himayədarlığı ilə hakimiyyətə gəldiyi və hətta bunların da hesabına hakimiyyətlərini qoruya bilmədikləri bir şəraitdə, Heydər Əliyev SÖZLƏ milyonları öz ətrafinə səfərbər etmiş, məntiqlə düşmənləri susdurmuş, böyük natiqlik istedadı ilə xalqı six birləşdire bilmişdir. 1994-cü ilin oktyabr dövlət çevrilişi cəhdii zamanı Ulu önderin televiziya ilə xalqa müraciətini eşidən on minlərlə adamın bu alovlu çağırışa cavab olaraq Prezident

çağınşa cavab olaraq, Prezident Sarayının qarşısına topluşması və Heydər Əliyevi hərarətlə müdafiə etməsi hamımızın yadındadır.

Qədim türk yazılı abidələrinin birində milletin və dövlətin əbədi mövcudluğu üçün vacib olan üç şərt göstərilirdi - dilini, elini və adət-ənənələrini qorumaq, mühafizə etmək! Bu gün dilimiz dünyanın siyasi xəritəsində öz yerini tutmuş dövlətimizin rəsmi dilidir, ölkəmizin müstəqilliyi əbədi və dönməz xarakter almışdır, xalqımız öz mənəvi irsini qoruyur, inkişaf etdirir və yaşadır.

Ramiz MEHDİYEV
AMEA-nın prezidenti, akademik

Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib

Aprelin 30-da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev, Rəyasət Heyətinin üzvləri, AMEA Rəyasət Heyəti aparatının rəhbəri və adiyyatı şəxslər iştirak ediblər.

Iclasi akademik Ramiz Mehdiyev açaraq yığıncağın gündeligi barədə iştirakçılara məlumat verib.

Tələbələrə,
AMEA-nın magistrantlarına
təqaüdlərin təyin
olunması qaydası dəyişib

Nazirlər Kabinetin doktorantlara, ali təhsil, orta ixtisas və peşə təhsili müəssisələrinin, həmçinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistratura səviyyəsinin tələbələrinə təqaüdlərin təyin olunması və ödənilməsi Qaydasa-nda dəyişiklik edilib.

"Doktorantlara, ali təhsil, orta ixtisas və peşə təhsili müəssisələrinin, həmçinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistratura səviyyəsinin tələbələrinə təqaüdlərin təyin olunması və ödənilməsi Qaydası"nda dəyişiklik edilməsi haqqında" qərarda müvafiq dəyişikliklərin edilməsi təqaüdlərin təyin olunması və ödənilməsi zamanı bir sıra halların nəzərə alınması məqsədini daşıyır.

Belə ki, "Təhsil haqqında" qanunda dəyişikliklər edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 12 iyun tarixli 1189-VQD nömrəli Qanununa əsasən beynəlxalq və respublika fənn olimpiadalarının, yüksək səviyyəli beynəlxalq müsabiqələrin və yarışların qaliblərinin, beynəlxalq səviyyədə akkreditasiya olunan təhsil proqramları üzrə təhsil almış abituriyentlərin müvafiq qaydada ali təhsil müəssisələrinə müsbəqədən kənar qəbul olunmaları müyyən olunsa da, həmin şəxslər təqaüdlərin verilmesi qaydası Nazirlər Kabinetinin adıçəkilən Qərarında öz ekşini tapmayıb.

Bundan əlavə, Nazirlər Kabinetinin Qərarı ilə "Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistraturalarına qəbul Qaydaları"na edilmiş dəyişikliye əsasən magistraturaya qəbul imtahanının əvvəlki illərdən fərqli olaraq bir mərhələdə keçirilmesi müəyyən olunub. Bunun nəticəsi olaraq bakalavrin qəbul imtahanında toplaya biləcəyi maksimal bal 100 bal olub. Halbuki, əvvəlki illərdə (qəbul imtahanının iki mərhələdə keçirilmesi zamanı) bu hədd 150 bal təşkil edirdi.

Göstərilənlər nəzərə alınmaqla, "Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Doktorantlara, ali təhsil, orta ixtisas və peşə təhsili müəssisələrinin, həmçinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistratura səviyyəsinin tələbələrinə təqaüdlərin təyin olunması və ödənilməsi Qaydası"nda dəyişiklik edilməsi haqqında" Nazirlər Kabinetinin müvafiq Qərarı qəbul olunub.

Tədbirdə əvvəlcə bir sıra kadı məsələlərinə baxılıb. Rəyasət Heyətinin müvafiq qərarları ile akademik Isa Həbibbəyli Nizami Gəncəvə adına Ədəbiyyat İnstitutunun, akademik Nailə Vəlihanlı Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin, akademik Rafael Hüseynov Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin, akademik Teymur Kərimli Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun, professor Məmməd Əliyev isə Mərkəzi Elmi Kitabxananın baş direktoru və-

zifələrinə təsdiq ediliblər. Bundan əlavə, AMEA Rəyasət Heyəti aparatının struktur bölmələrinə rehbərlərin təsdiqlənməsinə dair qərar qəbul olunub.

Iclasda AMEA-nın müxbir üzvü Maqsud Qurbanovun 80 illik yubileyi ilə bağlı müvafiq qərar verilib.

Müzakirəyə çıxarılan növbəti məsələ Azərbaycan Respublikası Elmi Tədqiqatların Əlaqələndirilməsi Şurasının problem şuralarının fəaliyyəti barədə olub və problem şura-

larının fəaliyyətinə dair əsasnamə qəbul edilib.

Tədbirdə AMEA və Ekologiya və Təbiə Sərvətlər Nazirliyinin əməkdaşlarının birgə iştirakı ilə Xəzər de-nizində mütəmadi ekspedisiyaların təşkili, elecə də Akademiyada bərpa olunan enerji mənbələri üzrə arasdırmaların genişləndirilməsi istiqamətində də müzakirələr aparılıb.

Sonda akademik Ramiz Mehdiyev çıxış edərək ölkəmizdə postpan-demiya sonrası proseslərə AMEA-

nın prioritət tədqiqatlarla əməli töhfə vermesinin vacibliyini bildirib.

Qeyd olunan məsələlər ətrafında AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik Dilqəm Tağıyev, vitse-prezidentlər - akademik İsa Həbibbəyli, akademik İbrahim Quliyev, akademik İrada Hüseynova, akademik Rasim Əliquliyev, akademik-katib, akademik Adil Qəribov, akademik Gövhər Baxşeliyeva çıxış edərək fikir və təkliflərini səsləndiriblər.

"“Molla Nəsrəddin” ensiklopediyası”nın təqdimati olub

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda ““Molla Nəsrəddin” ensiklopediyası”nın onlaysın təqdimati keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə AMEA-nın vitse-prezidenti, Ədəbiyyat İnstitutunun baş direktoru, ensiklopediyanın baş redaktoru, akademik Isa Həbibbəyli açaraq "Molla Nəsrəddin" jurnalının oncildiyinin yenidən nəşri ilə yanaşı, ensiklopediyasının da hazırlanmasını böyük hadisə adlandırdı. O bildirib ki, "Molla Nəsrəddin" yenidən yazılmalıdır. Çünkü bu jurnal yalnız Azərbaycanın içtimai-siyasi proseslərini izləməyib, həm də dünyadaki prosesləri izleyib. Eyni zamanda, mullanəsrəddinci ədəbiyyatın poetikası müstəqillik işığında yenidən yazılmalıdır. "Molla Nəsrəddin" ensiklopediyası" mullanəsrəddinci ədəbiyyatın və ədəbiyyatşunaslığının bir pasportudur. Bu, akademiyanın elmi-tədqiqat institutlarında hazırlanıllıq ensiklopediyadır.

Azərbaycan Yaziçıları Birliyinin sədri, Xalq yaziçisi Anar çıxışı zamanı deyib: "Bu hadisəyə çox sevindim. Mən "Cəlil Məmmədquluzadə ensiklopediyası" hazırlananda da iştirak etmişdim. Bütöv bir ədəbi dövrün jurnalı olan "“Molla Nəsrəddin” ensiklopediyası”nın hazırlanması qürurvericidir".

Milli Məclisin Mədəniyyət komitəsinin sədri Qənirov Paşayeva vurğulayıb ki, uzun illərdir Molla Nəsrəddin ədəbi məktəbini araşdırın akademik Isa Həbibbəylinin, digər mullanəsrəddinşünasların bu istiqamətdə tədqiqatlarının məntiqi nəticəsi kimi meydana çıxan "“Molla Nəsrəddin” ensiklopediyası" ədəbiyyatşunaslığımızda önemli hadisədir. İlk dəfə olaraq "Molla Nəsrəddin" jurnalının ensiklopediyası hazırlanaraq nəşr edilib. Akademik Isa Həbibbəylinin ümumi redaksiyası ilə işlə üzü

görmüş ensiklopediya Ədəbiyyat İnstitutunun Elmi şurasının qərarı ilə çap edilib.

Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin müdürü, filologiya elmləri doktoru, professor, ensiklopediyanın tərtib edəni və çapa hazırlayıyan Vüqar Əhməd "Molla Nəsrəddin" jurnalının ve Ədəbiyyat İnstitutunun ilk ensiklopediyası" mövzusunda məruzə edib. Qeyd olunub ki, ensiklopediya üzərində işə 2016-ci ildən start verilib. Əvvəlcə akade-

mik Isa Həbibbəylinin təşəbbüsü ilə "“Molla Nəsrəddin” ensiklopediyası" üçün "Sözlük" hazırlanmışdır. Bu mərhəle başa çatdıqdan sonra akademik Isa Həbibbəyli sözlüklerin seçilməsi ilə bağlı şöbə əməkdaşları və müəlliflər məzakirə və dis-

kussiyalar aparmış, məsləhətləşmiş və ensiklo-

pediya üçün daha önemli və əhəmiyyətli olan sözlər

seçilmiş və elmi məqalelərin əsas mövzusuna

çərçivələşdirilmişdir. Dərin elmi araştırmalar, çoxsaylı mənbələr və arxiv materialları əsasında yazılan

ensiklopediya milyonlarla oxucunun istinad edə

biləcəyi dəyəri və monumental bir söz abidəsidir.

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı çıxışında bu kitabi təkcə Ədəbiyyat İnstitutunun deyil, bütövlükde akademianın uğuru kimi dəyərləndirib.

"525-ci qəzet"in baş redaktoru Rəşad Məcid çıxışında "“Molla Nəsrəddin” ensiklopediyası"nın Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuat üçün Ədəbiyyat İnstitutu tərəfindən çox sanballı töhfə adlandırıb.

Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun baş direktoru, akademik Teymur Kərimli, həmçinin Bakı Dövlət Universitetinin kafedra müdürü, filologiya elmləri doktoru, professor Cahangir Məmmədli "“Molla Nəsrəddin” ensiklopediyası" ilə bağlı fikirlerini bölüşüb.

Metbuat tarixi və publisistika şöbəsinin apa-rici elmi işçisi, filologiya üzrə felsəfə doktoru, ensiklopediyanın məsul redaktoru Gülbəñiz Baba-yeva "Milli məfkurə yaddaşının ensiklopediyası" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib. O, institutun digər şöbələrinin, o cümlədən Yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsinin, xüsusi şöbənin aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə felsəfə doktoru Elmira Qasimovanın ensiklopediyanın hazırlanmasında dəstəyini qeyd edib.

Akademik Tofiq Nağıyevin yeni elmi monoqrafiyası ingilis dilində

AMEA-nın vitse-prezidenti, "Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzinin direktoru, akademik Tofiq Nağıyevin "Conjugated reactions in chemistry and biology in the context of modern ideas" ("Kimya və biologiyada qoşulma reaksiyaları müasir ideyalar kontekstində") elmi monoqrafiyası ingilis dilində nəşr edilib.

Kitab Avropada əsasən xarici ölkələrindən müəlliflərin, xüsusiylə yenilikçi alimlərin elmi əsərlərini nəşr edən "Generis publishing" beynəlxalq nəşriyyatı tərəfindən çap olunub.

Monoqrafiyada koherent-sinxron reaksiyalardan nəzəriyyəsinin əsasında duran müxtəlif kimyevi reaksiyalardan arasında qarşılıqlı əlaqə və təsir mexanizminin öyrənilməsi məsələsinə yeni elmi yanaşmalar əksini təpib. Məsələnin qoyuluşu, eyni zamanda, mövcud ənənələrdən tamamilə fərqli yanaşma XXI əsrin tələblərindən irəli gəlir, həmçinin kimya sənayesinin davamlı inkişafında xüsusi əhəmiyyəti və rolü olan kimya texnologiyalarının aktual məsələlərinin həlli baxımından dəyərləndirilir.

Monoqrafiya kimyaçılar, bioloq və kimyaçı-texnoloqlar üçün nəzərdə tutulub.

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin anadan olmasının 98-ci ildönümü tamam olur. Bu əlamətdar tarix münasibetlə Ulu Öndərin zengin həyat yolunu, çoxşaxəli titanik fəaliyyətini, yeritdiyi daxili və xarici siyaseti, dövlət quruculuğunda gördüyü böyük işləri, bütövlükdə xalqımızın və dövlətimizin inkişafında həyata keçirdiyi fəvqəladə missiyani bir daha təhlil etmək zərurəti yaranır. Qəti əminəm ki, Heydər Əliyev kimi nəhəng şəxsiyyətin fəaliyyətini müəyyən zaman kəsiyində qiymətləndirmək doğru deyil.

Fövqəladə missiya, yaxud tarixin ən böyük azərbaycanlısı

İctimai elm çoxdan mütləq həqiqəti ortaya qoymuşdur. Böyük dövlət xadimlərinin fəaliyyəti yalnız müqayisəli-tarixi aspektde qiymətləndirilməli, onların ölkəsinin və xalqının taleyində oynadığı rol yalnız zaman özü dəyərləndirməlidir. Məşhur bir deyime görə, dağın əzəmətini duymaq və müşahidə etmək üçün ona uzaqdan baxmaq lazımdır. Tarixi hadisələr də belədir. Ölkəmizdə son yarımla əsrə baş verən proseslərə və həmin proseslərin mərkəzində dayanan ulu öndər Heydər Əliyevin fövqəladə missiyasına nəzər salıqda, o dövrün tariximizdə müstəsnə yeri ni və əhəmiyyətini daha dərindən dərk edirik.

İlk dəfə Azərbaycanda siyasi hakimiyyət 1969-cu il iyulun 14-də gələn Heydər Əliyev qısa zamanda ölkəmizin sosial-iqtisadi və mədəni yüksələşinin əsasını qoydu. Bu illərdə respublikamızın sosial-iqtisadi tərəqqisi yolunda əsl dönüş yarandı.

Respublikada elm, təhsil, ədəbiyyat, incəsənət və memarlığın inkişafına da diqqət artırıldı. Ali, orta ixtisas, ümumtəhsil məktəbləri, teatr, klub, muzey, kitabxanalar şəbəkəsi xeyli genişləndi. 1971-ci ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə milli hərbi kadrlar yetişdirilməsi üçün C.Naxçıvanski adına respublika orta ixtisaslaşdırılmış internat məktəbi yaradıldı. Yüksəkxitəslisi mütəxəssis kadrlar hazırlanmasına diqqət artırıldı. On yeddi mindən çox azərbaycanlı övladı keçmiş SSRİ-nin 170 aparıcı ali təhsil ocağına göndərildi.

Azərbaycanda onlarca yeni elmi-tədqiqat müəssisələri yaradıldı.

Sovet İttifaqının dağılması ərefəsində SSRİ rəhbərliyi mühüm geostrateji mövqeyi və zəngin təbii sərvətləri ilə fərqlənən Azərbaycana qarşı məkrli siyaset həyata keçirməyə başladı. İlk növbədə bu proseslərin qarşısını ala biləcək, məhz öncəki illərdə Azərbaycan xalqına qarşı hər hansı təxribatın qarşısını cəsarətlə almış bir insan - ulu öndər Heydər Əliyev sovet rəhbərliyindən düşünləmiş şəkildə uzaqlaşdırıldı. Məhz bundan sonra Azərbaycana qarşı istənilən təxribati həyata keçirmək mümkün oldu.

Ümummilli lider Heydər Əliyev ikinci dəfə Azərbaycanda hakimiy-

yətə gələndən sonra istər siyasi, istər iqtisadi, isterse də sosial sferalarda böyük inqilabi dəyişikliklər baş verdi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin bu amallar uğrunda hələ sovet dövründə böyük xidmətləri olmuşdu. Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qəbul edilməsi, C.Naxçıvanski adına hərbi liseyin yaradılması, ölkədə müstəqil sosial-iqtisadi infrastrukturun yaradılması və inkişafı, istehsal müəssisələrinin artırılması gələcək müstəqilliyin təməlini qoyardı. Ulu öndər özü də deyirdi ki, dili, ordusu olan bir ölkə, iqtisadiyyatı güclü olan dövlət müstəqil sayılır. Biz tariximizin bütün anlarını yadda saxlamalıyıq. Unutmaq ki, xalqımızın azadlıq və milli istiqlal uğrunda mübarizə tarixi şanlı və şəreffli olduğu qədər də faciəvi olub. Faciəvi olub ona görə ki, zaman-zaman tarixi şəraitin diktəsi və xalqın azadlıq ruhunun hökmü ilə milli haqlarımız uğrunda gedən mücadilələr son nəticədə mögləbiyyətə uğramış, atababalımızın müstəqillik arzuları yadelli işgalçılar tərəfindən qan içinde boğulmuşdur. Ən iğrətamız və təessüfləndirici hal odur ki, bu acı mögləbiyyətlərdə obyektiv proseslər yanaşı, subyektiv amillərin də rolü olub. Daxili çəkişmələr və münaqışlər, regional və sinfi maraqların milli mənafelərdən üstün tutulması, ən başlıcası xalqın bütün təbəqələrini vahid məqsəd ətrafında birləşdirməyi bacaran ümummilli liderin olmaması məhz bu cür subyektiv amillərdən ki, xarici müdaxiləyə meydan açmış, milli müstəqillik üçün yaranmış tarixi şansın gerçəkləşməsinə imkan verməmişdir. Bunu XVIII əsrə - bütün dünyada milli dövlətlərin formallaşması prosesinin getdiyi bir zamanda Azərbaycanın xanlıqlara parçalanması faktı da təsdiq edir, Şərqdə ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin cəmi 23 ay yaşadıqdan sonra süquta uğraması da. XX əsrin sonunda xalqımızın milli istiqlala qovuşması üçün növbəti tarixi şərait yarandı. 1988-ci ildən vüset alan xalq hərəkatı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin elan edilməsi, xalq hərəkatının içərisində çıxmış siyasi qüvvələrin hakimiyyətə gəlməsi ilə nəticələndi. Lakin bir tərəfdən Ermənistanın torpaqlarımıza təcavüzü, digər tə-

rəfdən isə hakimiyyət təcrübəsi və səriştəsi olmayan qüvvələrin daxili və xarici siyasetdə buraxdığı sahələr xalqımızı ciddi sınaq qarşısında qoydu. Siyasi didişmələr və silahlı qruplaşmaların mübarizəsi ölkəni vətəndaş müharibəsi həddinə getirib çıxardı. Daxili hərc-mərclik, hakimiyyət orqanlarının iflic veziyətə düşməsi yenice qazanılmış müstəqilliyin itirilməsinə səbəb ola bilərdi. Lakin bu dəfə tarix təkrarlanmadı. Çünkü əvvəlki dövrlərdən fərqli olaraq indi xalqın bütün təbəqələrinin inandığı və hörmət bəslədiyi ümummilli lider, böyük siyasi iradəyə və təcrübəyə malik şəxsiyyət Heydər Əliyev şəxsiyyəti var idi. Xalqın mütləq əksəriyyətinin, o cümlədən hakimiyyət nümayəndələrinin təkidli teləbi ilə Bakıya gəlib Ali Sovetin sədri, daha sonra ölkə Prezidenti seçilən ulu öndər Heydər Əliyev müstəqilliyimizə qarşı yönəlmış, necə deyərlər, ənənəvi sənarini pozdu, Azərbaycanın hansısa xarici qüvvələrin əlində oyuncağa çevrilmesinə imkan vermedi. Bu, çoxəslik tariximizdə şəxsiyyətin roluna dair ən bariz nümunə, ən parlaq örnəkdir. 1993-cü ilin son dərəcə gərgin şəraitində Heydər Əliyevin daxili sabitliyi təmin etmək, xarici təzyiqlərin qarşısını almaq və beləliklə, dövlət müstəqilliyimizi qoruyub saxlamaq inkişafında apardığı nəhəng işlər gün öz bəhəsini verir.

Ulu Öndərin layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin 2003-cü ildən ölkəyə rəhbərliyi dövründə əldə olunan nailiyyətlər, iqtisadi uğurlar Azərbaycanın həyatın müxtəlif sferalarında dünya miqyasında aparıcı mövqelərə çıxartdı. Məhz ölkə başçısı İlham Əliyevin düşünülmüş iqtisadi siyaseti şəyində Azərbaycan iqtisadi inkişaf tempine görə ən yüksək yeri tutdu, bütün dünyani iqtisadi böhran bürdüyü bir dövrde həmin böhranı, demək olar ki, hiss etmədən adladı və iqtisadi inkişafını davam etdirdi. Azərbaycanın dünya dövlətləri arasında layiqli, möhkəm yerini tutmasında Ulu Öndərin müdrik xarici siyaseti mühüm rol oynadı.

Mən bir şərqişunas kimi, ilk növbədə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin xarici siyasetində danışmaq istərdim. Ulu Öndər dövlətin xarici siyasetində Azə-

nin teminatçısı olduğunu bir daha təsdiqlədi. Bütün sahələrdə olduğunu kimi, elmə münasibətdə de Heydər Əliyev kursunun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev isə elmdə islahatlar, elmin inkişaf strategiyası inkişafetlərində müvafiq sərençamları ilə Azərbaycan elminin günün tələbəri səviyyəsinə yüksəlməsi üçün mühüm addımlar atdı. Ötən illərdə ölkəmizdə alimlərin məvacipleri dəfələrlə artırılıb. Elmin inkişafına yönəldilən xərclər təxminən 7 dəfə artıb. Azərbaycanda elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya təsdiq olunub, onun həyata keçirilməsi üçün Dövlət Proqramı qəbul edilib və s. Bütün bunlar göstərir ki, AMEA-ya, Azərbaycan elmine diqqət ilə bəil artırılır. Elminin dünyaya integrasiyası məsələsinə gəldikdə isə bu proses davamlı olaraq həyata keçirilir. Hazırda bu istiqamətdə böyük işlər gedir, mütəmadi beynəlxalq konfrans, simpozium, seminarlar təşkil edilir. Beynəlxalq jurnallarda məqalələr dərc olunur.

İstənilən şəxsin Vətən, xalq qarşısında xidməti onun gördüyü işlərlə, yaratdığı maddi sərvətlərle, harada olursa-olsun vətəninin, xalqının mənafeyini hər şəydən uca tutması ilə ölçülür. Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin həyat yolu nəzərdən keçirərək bir daha əmin oluruq ki, onun çoxşaxəli yorulmaz və zəngin fəaliyyəti Azərbaycana, Azərbaycan xalqına fədakarcasına xidmətin bariz nümunəsidir. Bu keçmiş sovet dövründə də belə olub, Vətənimiz müstəqillik əldə edəndən sonra da. Ulu öndər Heydər Əliyevin bütün rəhbərliyi dövrü apardığı ümumi siyaset bu olmuşdur: Azərbaycanın ümummilli mənafelərini istənilən səviyyədə müdafiə etmək, bütün sahələrdə inkişafa nail olmaq, xalqın və ölkənin təhlükəsizliyini təmin etmək. Hesab edirəm ki, Ulu Öndər tarix boyu xalqımızın yaşadığı ən möhtəşəm renessans dövrünün banisidir. Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan tarixinə böyük qurucu kimi daxil olub. Hesab edirəm ki, I Pyotr və Mustafa Kamal Atatürk öz xalqlarının tarixinde hansı yeri tuturlarsa, ulu öndər Heydər Əliyev də Azərbaycan xalqının tarixində o yerə sahibdir.

Bu gün dahi rəhbər Heydər Əliyevin qurdüğü Azərbaycan dövlətinin sükəni arxasında onun siyasi kursunun ən layiqli davamçısı - Prezident İlham Əliyev və onun ən yaxın silahdaşı Mehriban Əliyeva dururlar və Ulu Öndərin ideyalarını yaşıdadaraq, çıxəklənən Azərbaycanı daha uca zirvələrə aparmaqdırlar. Bu yolda Ulu Öndərimiz daim bizimlədir, çünki onun ömrü Vətənə fədakarcasına xidmətin bariz nümunəsi, dövlətimizin tarixinin parlaq səhifəsi, xalqımızın həyatının ayrılmaz bir parçasıdır.

Bu gün sevinc hissi ilə bildirik ki, keçən ilin payızında Ulu öndərin ən böyük arzusu - doğma Qarabağımızın işğaldan azad olunması Ali Baş Komandan İlham Əliyev tərəfindən gerçəkləndirildi. Biz xoşbəxtik ki, Büyük Zəfərimizin şahidi olduq və elliklə Qarabağımıza qayıdırıq!

Gövhər BAXŞƏLİYEVA
AMEA akad. Z.M.Bünyadov
adına Şərqişunaslıq
Institutunun direktoru,
akademik

Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin Ümumi yığıncağı keçirilib

AMEA-nın Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin (BTEB) onlayn Ümumi yığıncağı keçirilib. Tədbiri giriş sözü ilə açan AMEA-nın vitse-prezidenti, bölmənin Elmi şurasının sədri, akademik İrədə Hüseynova əvvələ istirakçıları gündəlikdəki məsələlərlə tanış edib.

Akademik İrədə Hüseynova bölmə üzvlərinin və dəvət olunmuş mütəxəssislərin diqqətinin çatdırıb ki, bugünkü yığıncağın əsas məqsədi bütün dünyada üçün çok aktual olan bioloji təhlükəsizlik kontekstində elmi məruzənin dinlənilməsidir. O qeyd edib ki, müasir şəraitdə milli təhlükəsizliyin, ölkənin davamlı inkişafının tərkib hissəsi kimi geniş dairədə məsələlərin həllini nəzərdə tutan bioloji təhlükəsizlik əhalini və ətraf mühiti patogen bioloji agentlərin təsirlərindən qorumağa yönəlmış tibbi-bioqoji, təşkilati və mühəndis-tekniki tədbirlər və vasitələr sistemindən ibarətdir. Akademikin sözlerinə görə, bioloji təhlükəsizlik məsəlesi her zaman aktual olub, lakin məlum sebəblərdən - koronavirus pandemiyası ilə bağlı son 1 ilde bu aktuallıq daha da artıb: "Epidemiyanın ilkin yayılması ilə bağlı müxtəlif versiyalar mövcuddur. Ən çox səslənən fikir ondan ibarətdir ki, bəzi vəhi heyvallarda, xüsusun yarasalarla mövcud olan bu virus mutasiyaya uğrayaraq Çin'in Uhan şəhərindəki heyvan eti bazardan insanlara keçib və yayılmağa başlayıb. Əslində, koronavirusların varlığı haqqında məlumatlar çox qədimlərə gedib çıxır. Yarasaların sürü halında yaşaması və davranışları, yaşadığın yerler virusların yayılması və tekamüli etməsi üçün münbit şərait yaradır. Orqanizmlərinde minlərlə virus daşıçıları haldə, özləri xəstələnmirlər. Azərbaycanda yarasaların növleri və onların fərdləri tarixən geniş yayıldılarından onunla bağlı çoxsayılı sualların yaranması təbiiidir və yarasaların geniş tədqiq edilməsi maraq doğurur. Bu baxımdan düşünürəm ki, bugünkü məruzə olduqca maraqlı olaçaq".

Sona akademik İrədə Hüseynova "Yarasalar bəzi virusların potensial təbii rezervuarı kimi və yarasalar populyasiyalarının müasir metodlarla tədqiqi" möv-

zusunda məruzə ilə çıxış etmək üçün sözü AMEA-nın Zoologiya İnstitutunun əməkdaşı, BP şirkətinin Ekoloji şöbəsinin qrup rəhbəri, biologiya üzrə fəlsəfə doktoru Nicat Həsənov verib.

Məruzəçi öz çıxışına yerli yarasalar faunasının qisa təsnifi, yarasalar populasiyalarının əsas trendləri, zoocoğrafi tərkibi, yarasalarda qeyd olunmuş virus xəstəlikləri haqqında ümumi məlumatlarla başlayıb. O qeyd edib ki, Azərbaycan memelilər faunasının 25%-i yarasalar destesinin payına düşür və hazırda ölkə ərazisində 4 fəsiləyə (Nalburun, Hamarburun, Uzunqanad və Büküdədaq fəsilələri) aid 11 cinsi ehət eden 33 yarasə növü mövcuddur. Ölkəmizdə yayılmış bütün yarasə növleri müstəsna olaraq cüüməyən olmaqla təbii tənzimləyici rola malikdir, yarasalar ekskrementləri ən yüksək keyfiyyətli gübərə hesab olunur və eləcə də bəzi ölkələrdə yarasalar pestisidlərə alternativ kimi de istifadə edilməkdədir.

SARS, MERS, Ebola, COVID-19 və s. kimi xəstəlikləri töredən virusların yayılmasında adı on çok hallanan canlinların yarasalar olduğunu, əsəssiz mülahizələrin bu faydalı məməlilərin mühafizəsi ilə bağlı yaratıqları riskləri xatırladan məruzəçi vurğulayıb ki, yarasalar bir sırada yeni bilinen virus xəstəliklerin yayılmasındaki potensial (və ya təsdiqlənmiş) roluna görə, xüsusilə son 20 ilde elmi ictimaiyyətin, zooloq, veterinar, virusuloqların diqqət mərkəzindədir və onlar bir sıra kompleks və ya multidisiplinər tədqiqat layihələrinin obyektlərinə əvəriliblər və hazırlıda yarasaların tədqiqi çox aktual mövzu olmaqdır.

Nicat Həsənov 2019-2021-ci illərə planlaşdırılmış Qərbi Asiya Yarasalar Şəbəkəsi (WAB-Net) layihəsi çərçivəsində Azərbaycanda yarasalarda koronavirusların öyrənilməsi ilə bağlı ikiilik çöllə tədqiqatının detallarını da tədbir istirakçılarına çatdırıb. Bildirib ki, iki il ərzində Neftçala, Lənkəran və Qax rayonları ərazilərindən 6 növə aid 270-dən çox fərd diri tutularaq onlardan rektal, oral yaxmalar, ekskrement, qan və qanad dəri nümunələri götürüb və fərdlər tekrar təbiətə buraxılıb. Onun sözlərinə görə, hazırda nümunələr laboratoriya təhlilləri mərhələsindədir.

Məruzədə, həmcinin yarasə exokasiyasına əsaslanan, aşağı tezlikli ulti-rasəsləri qeyd edərək insanın eştirmə diapazonuna çatdırıb, eləcə də müxtəlif sonogram və spektroqram şəklində eks etdirən aktiv və passiv detektorların respublikamızda yarasaların növ tərkibi və aktivlik indeksinin müəyyən edilməsi işinə tətbiqindən danışılıb və tədqiqat nəticələri əyani nümayiş olunub.

Məruzənin sonunda Nicat Həsənov akademik İrədə Hüseynova gənc alimlərə, onların tədqiqat nəticələrinin daha geniş auditoriyada işıqlandırılmasına göstərdiyi qayğı və diqqətə görə minnətdarlığını bildirib.

Daha sonra akademik İrədə Hüseynova, bölmə üzvləri, AMEA-nın müxbir üzvləri Xəlil Qasımov, Nuru Bayramov, Saleh Məhərrəmov, dəvət olunmuş mütəxəssislərdən biologiya üzrə fəlsəfə doktorları Ələmdar Məmmədov, Vəli Qarayev və başqaları məruzəçiye suallarını ünvanlayıblar.

Məruzə ətrafında aparılan müzakirələrdə akademik Tariyel Talibov, AMEA-nın müxbir üzvləri Novruz Quliyev, Xəlil Qasımov, İlham Şahmuradov, Bakı Dövlət Universitetinin dosenti, biologiya üzrə fəlsəfə doktoru Əbülfəz Tağıyev çıxış edərək problem üzrə müxtəlif elmi müəssisələrin cəlb olunması ilə daha dərin multidisiplinər tədqiqatlarının aparılmasının, bu sahədə kadr hazırlığının vacibliyinə diqqət çəkiblər.

Müzakirələrə yekun vuran akademik İrədə Hüseynova son dövründə Zoologiya İnstitutunda gənc alim və mütəxəssislərə diqqətin artırmasını eləmtədar hal kimi qiymətləndirib. Qeyd edib ki, Zoologiya İnstitutunda Nicat Həsənovun rəhbərliyi altında tədqiqat gruppuları fəaliyyət göstərir və bu qrupun daha da genişləndirilməsi, gücləndirilməsi, ona hərtərəfli dəstəyin göstərilməsi məqsədəməvəfiqdır. Akademik İrədə Hüseynova vurğulayıb ki, biotəhlükəsizliklə bağlı bütün proseslərdə akademik elmin, müxtəlif istiqaməti elmi müəssisələrin, yüksək ixtisaslı, geniş diapazonda biliklərə və təcrübəyə malik alım və mütəxəssislərin iştirakı olduqca vacibdir.

Sonra gündəlikdəki digər məsələlərin müzakirəsi aparılıb. Akademik İrədə Hüseynova 2021-ci il tarixlərində bölmənin təşkilatçılığı ilə keçirilmiş planlaşdırılan "Qarabağın biomüxtəliliyi, torpaq və su ehtiyatları: keçmiş, bu günü və geleceyi" mövzusunda onlayn konfrans baredə məlumat verib, elmi tədqiqat müəssisələrini və alimləri tədbirdə feal iştirak etməyə çağırıb. O, həmcinin tezliklə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə biomüxtəliliyk, torpaq və su ehtiyatlarının genişmiyyətli tədqiqinə başlanılaçığına diqqət çəkib, bu sahədə hazırlanın planlardan danışır.

Daha sonra yığıncaqda bir sıra elmi-təşkilati və kadr məsələlərinə baxıla-raq müvafiq qərarlar qəbul edilib.

**Akademik Rasim Əliquliyev
beynəlxalq konfrans əsas məruzəci
qismində dəvət olunub**

AMEA-nın vitse-prezidenti, İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun direktoru, akademik Rasim Əliquliyev 16-17 avqust 2021-ci il tarixlərə Berlin şəhərində keçiriləcək Kibertəhlükəsizlik və Etik Həkinq üzrə Beynəlxalq Konfrans ("International Conference on Cyber Security &Ethical Hacking") əsas məruzəci kimi dəvət olunub.

Konfransın keçirilməsində əsas məqsəd müxtəlif ölkələrdə müvafiq sahədə fəaliyyət göstərən nüfuzlu alım və mütəxəssisləri bir araya getirməkə dünən səviyyəsində kibertəhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün bilik, təcrübə və tədqiqatları paylaşmaq, eləcə də şəbəkə, cihaz və programları istənilən növ kibərhcumurlardan qorunması və bərpə olunması vəziyyətini müzakira etməkdir.

Tədbirin əsas istiqamətlərinə biometrik təhlükəsizlik, blokçeyn və tətbiqi kriptoqrafiya, kibercinayətkarlıq, bulud təhlükəsizliyi və virtuallaşdırma, mobil qurğuların və Əşyaların Internetinin təhlükəsizliyi aiddir.

Elmi jurnalların beynəlxalq bazalarda təmsilçilik məsələləri ilə bağlı müşavirə

AMEA-nın İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun "İnformasiya Texnologiyaları Problemləri" və "İnformasiya Cəmiyyəti Problemləri" elmi jurnallarının beynəlxalq bazalarda təmsilçilik məsələləri ilə bağlı növbəti müşavirə keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə AMEA-nın vitse-prezidenti, institutun direktoru, akademik Rasim Əliquliyev açaraq müşavirədə jurnalların beynəlxalq akademik bazalarda təmsilçiliyinə dair mövcud problemlər və onların həlli yolları, eləcə də elmi jurnalların veb-saytlarının vəziyyəti ilə bağlı müzakirələrin aparılacağını söyləyib.

12 sayılı şöbənin əməkdaşı, böyük elmi işçi, texnika üzrə fəlsəfə doktoru Rəhile Həsənova çıxış edərək İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu tərəfindən nəşr olunan jurnalların "Web of Science" və "Scopus" beynəlxalq akademik bazalarının minimal teleblərinə cavab verməsi ilə bağlı təhlillərin aparıldığını diqqət çatdırıb.

Bildirib ki, jurnalların veb-saytlarının funksionallığının artırılması ilə bağlı müəyyən işlər həyata keçirilir, bir sıra problemlər öz həllini tapıb. Həmcinin redaksiya heyəti üzvlərinin monitorinqi aparılıb. Akademik Rasim Əliquliyev institutun jurnallarının dövriyənin tələblərinə cavab verməsi üçün bütün lazımi tədbirlərin görülməsinin vacib olduğunu deyib. Bu məqsədə mütemadi olaraq monitorinqlər və təhlillərin aparılması, elmmetriya saatının keçirilməsinin zəruriliyini öne çəkib. İnstitutun hər bir əməkdaşını bu prosesdə feal iştirak etməyə çağırıb.

R.Əliquliyev bildirib ki, hər bir şöbə rəhbəri xarici həmkarları ilə elaqələri möhkəmləndirək birige tədqiqatlar aparmalı, beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafına töhfə verməlidir. Akademik, həmcinin müşavirədə səsləndirilən bütün təklifləri nəzərə almaqla institutun jurnallarının beynəlxalq akademik bazalara integrasiyasına dair tədbirlər planının hazırlanmasının vacibliyini vurğulayıb.

Şərqşünaslıq İnstitutunda əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olunub

İran İslam Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı Səfirliyinin Mədəniyyət Mərkəzinin sədri Əli Purmercən AMEA-nın akademik Z.M.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunda müəssisənin direktoru, akademik Gövhər Baxşəliyeva ilə görüşüb.

mətində görülən işlərdən söz açıb. İnstiut rəhbəri Azərbaycan və İran arasında əlaqələrin qurulmasına və inkişafında ulu öndər Heydər Əliyevin və Azərbaycan Respublikası

da çalışan iranşunas alımların mü hüüm rolunun olduğunu bildirib. G.Baxşəliyeva Şərqşünaslıq İnstitutunda İran tarixi, iqtisadiyyatı, fars dili və ədəbiyyatı ilə bağlı aparılan tədqiqatlardan, nəşr olunan kitablardan söz açıb.

İnstiutda iranşunaslıq sahəsində görülən işlərdən məmənluğunu bildirən Ə.Purmercən iki ölkə alımlarının əməkdaşlığının əhəmiyyətini qeyd edib.

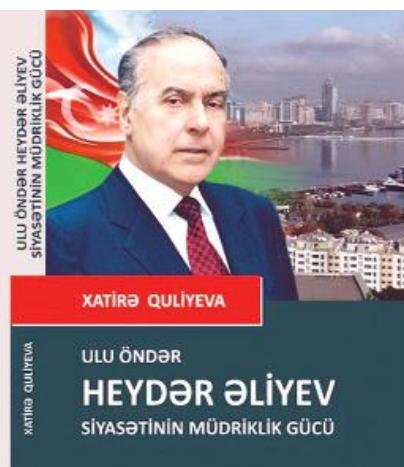
Görüşdə Şərqşünaslıq İnstitutu ilə İranın elm və təhsil müəssisələri arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi, birige konfransların təşkili ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb. Daha əvvəl razılaşdırılmış və müştərek təşkil olunacaq "İslam sivilizasiyası

dünen, bu gün və sabah" mövzusunda beynəlxalq konfrans hazırlıq işlərində səhəbət açılıb.

G.Baxşəliyeva, həmcinin Şərqşünaslıq İnstitutunun cari ilin 24 sentyabrında keçirəcəyi "Nizami Gəncəvi və Şərq ədəbiyyatları: edəbi təsirin hüdudları" mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans hazırlıq işlərini aparıldığını bildirib.

Görüşdə Şərqşünaslıq İnstitutu ilə İran Mədəniyyət Mərkəzi tərəfindən 2003-2007-ci illərdə müştərek çap olunan "Hikmət" elmi-ədəbi jurnalının yenidən nəşrinin bərpası qərara alınıb. Jurnalda tarix, iqtisadiyyat, ədəbiyyatşünaslıq, dilçilik, islamşünaslıq və digər mövzularda məqalələr öz əksini tapacaq.

“Heydər Əliyev siyasətinin müdriklik gücü” kitabı işıq üzü görüb

**AMEA-nın Felsefə və Sosio-
lojiya İnstitutunun Multikul-
turalizm və tolerantlıq fəlsəfəsi
şöbəsinin müdürü, fəlsəfə elm-
ləri doktoru Xatirə Quliyeva-
nin “Heydər Əliyev siyasəti-
nin müdriklik gücü” elmi m-
aqalələr toplusu çapdan çıxıb.**

Kitabın elmi redaktoru akademik Nərgiz Axundova, rəyçiləri profesorlar Məmməd Rzayev və Eyyub Kərimov, tərtibçi və redaktoru Sevinc Nisa Quliyevadır.

Kitabda Xatirə Quliyevanın ulu öndər Heydər Əliyev siyasi irləsi həsr olunmuş “Heydər Əliyev və mənəvi-estetik dəyərlər” (Bakı, “Azərbaycan”, 2002), “Heydər Əliyev siyase-

ti: milli dövlət, milli lider, vətəndaşlıq, mənəviyyat” (Bakı, “Elm”, 2019) adlı monoqrafiyalarının əsasını təşkil edən ölkədə və xaricdə çap olunmuş “Heydər Əliyev siyasətinin müdriklik gücü”, “Heydər Əliyevin Ulu öndərlik missiyası”, “Heydər Əliyev siyasi kursunun tentənəsi”, “Ulu önder Heydər Əliyevin siyasi idarəciliyin proqramında maarifçi Cəlil Məmmədquluzadə irsi”, “Böyük inamın təsdiqi. Ruhun şad olsun Ulu Öndər!”, “Azərbaycan - Türkiye birlik, həmrəylik fəlsəfəsi”, “Azərbaycanda etno-milli və regional identifikasiyin inkişaf strategiyası”, “Azərbaycanlıların ideologiyasından multikulturalizmə kimi milli mədəniyyətlərə rəsədi dialog fəlsəfəmiz”, “Multikulturalizmin “dialog fəlsəfəsi”” məqalələri maraqlıdır.

Bundan basqa, vəsaitdə X.Quliyevanın rəsmi dövlət sənədlərindən irəli gələn vəzifələr istiqamətində böyük maarifçilərimiz Mirzə Cəlil, Ə.Haqverdiyev, görkəmlə filosof alim Ziyəddin Göyüşov yaradılığında həsr edilən məqalələri, vətən mövzusunda aktualıq kəsb edən “Sülh gözəldir, torpaqlar ise müqəddəsdir”, “Azərbaycanın haqq mübarizəsi - 2020: tarix, həqiqətlər və reallıq”, “Azərbaycan-Türkiyə birlik, həmrəylik fəlsəfəsi XXI əsrin mədəniyyətlərə rəsədi dialog çəqirışları kontekstində”, “Gözün aydın Azərbaycan! Gözün aydın Türkiyə!” siyasi-fəlsəfi səpkili tarixi elmi öcherkləri yer alıb.

“Türk dünyası coğrafyası və etnosu” üçüncü cildi geniş ictimaiyyətə təqdim edilib

Həsən Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu tərəfindən hazırlanın “Türk dünyası coğrafyası və etnosu” üçüncü cildi Milli Məclisin Mədəniyyət komitəsi, Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi, Beynəlxalq Türk Akademiyası və Azərbaycan Coğrafiya Cəmiyyətinin təşkilatçılığı ilə keçirilən virtual konfransda geniş ictimaiyyətə təqdim edilib.

Konfransın moderatoru, Milli Məclisin Mədəniyyət komitəsinin eksperti Əkbər Qoşalı “Türk dünyası coğrafyası və etnosu” üçüncü cildinin türk dünyası ziyalıları, ictimaiyyət nümayəndələri tərəfindən böyük maraqla qarşılanacağını deyib.

Coğrafiya İnstitutunun direktoru, akademik Ramiz Məmmədov üçüncü cildin əsərə gəlməsində böyük heynin çalışlığını vurğulayıb. O bildirib ki, birinci cild türk dünyası ərazisinin fiziki-coğrafi problemlərinə həsr olunub. Burada türk dünyasının coğrafi mövqeyi və tarixi coğrafi məhiyyəti ilə yanaşı, ərazinin geologiyası və geomorfologiyası, iqlimi, daxili suları, torpaq-bitki örtüyü, təbii zonaları və ekoloji problemləri araşdırılıb. Kitabın ikinci cildində türk dünyasının iqtisadi və sosial coğrafiyası faktiki materiallar əsasında öyrənilərək ümumiləşdirilib. “Regional coğrafiya” adlanan üçüncü cilddə isə müstəqil türk dünyası dövlətlərinin, türk xalqlarının dövlət qurumlarının hər birinin fiziki və iqtisadi coğrafi problemləri ayrıraqda verilib. Bu cilddə azaşlı türk xalqları sayılan etnosların coğrafiyasına da geniş yer ayrılib.

Konfransda çıxış edən Milli Məclisin Mədəniyyət komitəsinin sədri Qənişə Paşayeva kitabın türk xalqlarının bir-birinə yaxınlaşmasından rolunu vurğulayaraq, belə bir nəşrin zamanında əsərə gəlmesindən məmənluğunu bildirib. Deputat qeyd edib ki, Azərbaycanın 44 günlük Vətən müharibəsində əlde etdiyi tarixi zəfərin özünəməxsus yeri var və bu qələbə türk dövlətlərində özgəvəni artırmaqla yanaşı, birlik, qardaşlıq ruhunu da möhkəmləndirib. Belə bir vaxtda Coğrafiya İnstitutunun təşəbbüsü ilə “Türk dünyasının coğrafiyası və etnosu” adlı üçüncü cildin əsərə getirilməsi önləni hadisədir.

Virtual təqdimata Qazaxıstanlı qoşulan Beynəlxalq Türk Akademiyasının prezidenti, akademik Darxan Kıdırəli türk dünyası coğrafiyasının müasir dünyadan geosiyasi məkanında rolunun artmasından danışaraq bu nəşrin türk xalqlarının coğrafiyasını öyrənmək baxımından çox əhəmiyyətli olacağını bildirib.

AMEA-nın Geolojiya İnstitutunun direktoru, akademik Akif Əlizadə kitabın fundamental elmi dəyərinin yüksək ol-

masına diqqət çəkib. Akademiyanın vitse-prezidenti, Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, akademik İsa Həbibbəyli Coğrafiya İnstitutunun bu sahədə eməyini yüksək qiymətləndirib.

Azərbaycanda Atatürk Mərkəzinin rəhbəri, akademik Nizami Cəfərov türk dünyası coğrafiyasının öyrənilməsinin mədəniyyətin, adət-ənənələrin, folklorun tədqiqi üçün əhəmiyyət daşıdığını və bu kitabların çox vacib bir zamanda çap olunduğunu qeyd edib.

Tədbirdə çıxış edən Avrasiya İqtisadi Əlaqələr Dərnəyinin sədri Hikmət Ərən və Türkmenistanda TRT Türkmenistan masasının rəhbəri Murat Toylu üçüncü cildin əsərə gəlmesində əməyi keçənləri təbrik edib və digər dillərə də tərcümə olunması nəzərdə tutulan bu kitabların müəllifləriňe uğurlar arzulayıblar.

Sonda Coğrafiya İnstitutunun şöbə müdürü, dosent Mirnur İsmayılov türk dünyasının alımları ilə əməkdaşlığından da-ha səmərəli olacağını qeyd edərək, ortaç elmi fəaliyyətlərin perspektivləri və Coğrafiya İnstitutunun istiqamətdə planları haqqında məlumat verib.

“Qabdulla Tukay və Azərbaycan” kitabı çap olunub

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu tərəfindən “Qabdulla Tukay və Azərbaycan” kitabı nəşr edilib. Kitabın müəllifləri AMEA-nın vitse-prezidenti, Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, akademik İsa Həbibbəyli və filologiya üzrə fəlsəfe doktoru İsmikan Osmanlıdır.

Kitabda tatar ədəbiyatının görkəmlə nümayəndəsi, mütəfəkkir şair, publisist, tərcüməçi, ictimai xadim Qabdulla Tukayın (1886-1913) Azərbaycan metabuti və ədəbiyyatı ilə əlaqələri, ədəbi irlərinin ölkəmizdə nəşri və tədqiqi məsələlərində bəhs edilir.

Kitabın elmi redaktoru Rusiya Federasiyasının Tatarstan Respublikası Elmlər Akademiyasının (EA) akademiki, filologiya elmləri doktoru, professor Daniya Zahidullinadır.

“Elm və təhsil” nəşriyyatında işıq üzü görmüş kitabı rəyçiləri Tatarstan EA-nın müxbir üzvü Kim Minnillin və filologiya elmləri doktoru, professor Məmməd Əliyevdir. Nəşre məsul isə filologiya üzrə fəlsəfe doktoru Təhfiye Talibovadır.

536 sehifəlik kitab Azərbaycan və rus dillerindədir. Doqquz bölüm, nəticə və Azərbaycan, rus, tatar dillərində 256 ədəbiyyat siyahısından ibarət kitab xalqları ədəbiyyatına dəyərli töhfədir.

Nizami Gəncəvi: etnogenez və mifologiya

AMEA-nın Folklor İnstitutunun Mifologiya şöbəsinin müdürü, fil.e.d., professor Seyfəddin Rzasoyun “Nizami Gəncəvi: etnogenez və mifologiya” kitabı nəşr olunub.

Kitabda müəllifin 1986-ci ilde müdafiə etdiyi diplom işinin əsas mətni orijinalda olduğu kimi təqdim olunur. Əsərdə Azərbaycan - Oğuz mifologiyası, XII əsr intibah şəraitində Nizaminin mifoloji motivləri müraciətinin nezəri-estetik şərtləri və tarixi-ətnik şərait, sənətkarın “Yeddi gözəl” poemasında təbiət və cəmiyyətin vəhdəti konsepsiyası, Bəhram və Oğuz ovçuluq kultu Bəkəl, ictimai-əxlaçı ideya və əski esatlılar, poemadakı “Xeyir və Şər” nağılında Azərbaycan - Oğuz əsatirlerindən istifadə, Bəhram şah və əski heyvandarlıq kultu ilə bağlı müdrik çoban kimi məsələlərdən bəhs olunur.

“Elm və təhsil” nəşriyyatında işıq üzü gəren kitabı elmi redaktoru fil.e.d., prof. Mürsel Həkimov, rəyçisi fil.ü.f.d., dos. İsrail Mustafayevdir.

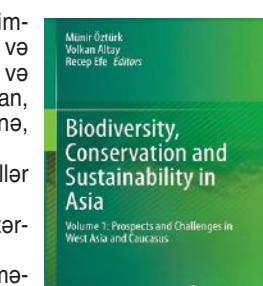
Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin alımları nüfuzlu topluda 4 fəslin müəllifi olublar

AMEA-nın Botanika, Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar, Genetik Ehtiyatlar, Zoologiya, eləcə da Naxçıvan Bölgəsinin Bioreşurslar institutlarının alımlarının 4 elmi əsəri 2021-ci ilə “Springer” nəşriyyatında çapdan çıxmış iri həcmli “Asiyada biomüxtəliflik, mühafizə və davamlılıq. Cild 1: Qərbi Asiya və Qafqazda perspektivlər və çağrıları” toplusunda ayrıca fəsillər şəklində yer alıb.

Toplunun elmi redaktorları tanınmış türkiyeli alımlar - prof. Dr. Münr İştürk, prof. Dr. Volkan Altay və prof. Dr. Rəcəb Efədirdir. Kitab əsasən Qərbi Asiya və Qafqazın (Türkiye, Rusiya, Fələstin, Gürüstən, İran, Azərbaycan) biomüxtəlifliyinin müasir veziyətinə, mühafizəsi və davamlı istifadəsinə həsr edilib.

Azərbaycanın bioloji müxtəlifliyi ilə bağlı fəsillər aşağıdakı kimi verilib:

- Səyyar İbadullayeva, İrade Hüseynova. Azərbaycanın bitki müxtəlifliyinə baxış (431-478 s.);
- Zeynal Əkberov, Aydin Əsgərov, Afiq Məmmədov. Azərbaycanın agrobiomüxtəlifliyi (479-499 s.);
- Elman Yusifov, Elşad Əhmədov. Azərbaycanın fauna müxtəlifliyi (501-525 s.);
- Ənvər İbrahimov. Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikasının flora-sında Crataegus (Rosaceae) cinsi (527-547 s.).

Sitrus bitkilərinin gübrələnməsinə dair monoqrafiya

AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin baş elmi işçisi, agrar elmlər üzrə fəlsəfe doktoru Xalıqverdi Babayevin “Sitrus bitkilərinin gübrələnməsinin elmi-praktik əsasları” monoqrafiyası “Elm” nəşriyyatında çap olunub.

3 bölmə və 8 fəsildən ibarət monoqrafiyada müəllifin uzun müddət ərzində Lənkəran-Astara subtropik bölgəsində sitrus bitkilərinin gübrələnməsinin nezəri və praktik məsələlərinin həlli tətbiqi məateriaları təqdim edilib. Kitabda, həmçinin bölgənin torpaq-iqlim şəraitini, gübrələrin təsnifatı və növləri, dozalarının optimallaşdırılması metodları, gübrəleme sistemi və s. həlli vacib məsələlər nəzərdən keçirilib.

Qeyd edək ki, vəsaitdən ali təhsil müəssisələrinin “Agronomluq”, “Torpaqşunaslıq və aqrakimya” və digər ixtisaslarında təhsil alan tələbə, məğistrant və doktorantları, həmçinin fermerlər istifadə edə bilərlər.

Misir Mərdanov: "Riyaziyyat üzrə üç jurnalın beynəlxalq elmmetrik bazalara daxil edilməsi AMEA-nın tarixində önemli hadisədir"

Bəşəriyyət və söz yarananandan insanlar fəsillərin bir-birini əvəz etməsini müyyəyen etmək və təsərrüfat işlərini qaydaya salmaq məqsədile sadə hesab yieləniliblər. Tədricən natural əddələr haqqında anlayış formalılaşır. Bir sırar arxeoloqların fikrincə, elementar hesab artıq Üst Paleolit dövründə mövcud olub. Sonralar ilk dövlətlərin yaranması ilə e.a. II minillikdən başlayaraq Qədim Misir, Babilistan, Çin və digər yerdə hesab texnikası formalışdır və inkişaf edib.

Beləliklə, riyaziyyat Yer üzündə yaranmış en qədim elmlərdən biridir. Təsadüfi deyil ki, böyük alman riyaziyyatçısı, mexaniki, fiziki və astronomu Karl Fridrix Qauss riyaziyyatı" elmlərin şahı" adlandırdı. Həqiqətən də riyazi biliklərə yielənen insanlar həyatdakı mürəkkəb problemləri da-ha asanlıqla həll edə bilirlər. Psixoloq alımlar qeyd edir ki, riyaziyyatçılar dünyaya tənqidli baxışla yanaşaraq hadisələri dərindən öyrənir və onların mahiyyətini dərk etməyə çalışırlar. Riyazi düşüncəli insan beynində çoxsaylı məlumatları saxlayaraq her bir problemi həllinin mövcud olduğunu dəqiqli bilir, mürəkkəb məsələləri daha kiçik hissələrə bölüb çıxış yolu tapır.

Riyaziyyat və Mexanika İnstitutu Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının qocaman müəssisələrindən bildiridir. 1932-ci ildə SSRİ Elmlər Akademiyasının Zaqqafqazıya filialının Azərbaycan bölməsində Fizika şöbəsi fealiyyət göstərib. 1945-ci ildə bu şöbənin əsasında Fizika və Riyaziyyat İnstitutu yaradılıb, 1959-cu il mayın 6-də isə həmin institutun bazasında müstəqil Fizika və Riyaziyyat institutları formalılaşır. Müxtəlif illərdə Riyaziyyat və Mexanika İnstitutuna akademiklər Zahid Xəlilov, İbrahim İbrahimov, professor Həsim Ağayev, akademik Fərəməz Maqsudov, AMEA-nın müxbir üzvü İlham Məmmədov, akademik Akif Hacıyev rəhbərlik ediblər.

Bu gün yaranmasının növbəti il-dönümüñ qeyd edən elmi müəssisənin fealiyyət istiqamətləri haqqında institutun baş direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, Əməkdar elm xadimi Misir Mərdanovla səhəbat edirik.

- **Misir müəllim, rəhbərlik etdiyiniz elmi müəssisədə nə kimi yeniliklər var?**

Mən instituta 2013-cü ilin mayından rəhbərlik edirəm. Bu illər ərzində müəssisədə əsaslı təmir işləri aparlaraq əməkdaşlar üçün normal iş şəraitlə təşkil olunub. Həmçinin texnologiyaların sürətli inkişaf etdiyi dövrə yaşadığımızı nəzərə alaraq institutumuzun müasir tələblərə cavab verən internet sahifəsi yaradılıb.

Institutda mütəmadi olaraq Azərbaycanın görkəmli riyaziyyatçı alımların yubileyləri, onların xatirəsinə həsr olunmuş respublika və beynəlxalq əhəmiyyətli konfranslar, habelə müxtəlif elmi mövzuları əhatə edən ümuminstitut tədbirləri və şöbələrin elmi seminarları keçirilir. Institutun nəzdində fealiyyət göstərən dissertasiya müdafiəsi şurasının işində şəffaflıq temin edilib. Ümumiyyətə, əger son illərin illik hesabatlarına diqqət yetirək görərik ki, Riyaziyyat və Mexanika İnstitutu əsas göstəricilər üzrə - hər elmi işçiyə düşən elmi məqalələrin, nüfuzlu jurnalarda çap olunmuş məqalelerin sayına görə birinci yerədərdir. Məsələn, son bir ilde institut əməkdaşlarının bir dərslik, bir dərs vəsaiti, bir elektron kitabı, 163 elmi məqaləsi (onlardan 129-u impakt faktorlu jurnalarda) çap olunub, alımları-

mizin elmi əsərlərinə edilən istinadların sayı 2415-e çatıb.

- **Məlumdur ki, Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun geniş neşr fealiyyəti var. Zəhmət olmasa bu haqda məlumat verəndiniz.**

- Son illərdə institutda hazırlanın və nəşr olunan jurnalların fealiyyətinə əsaslı dönüş baş verib. Jurnalların dördü də ingilis dilində, her il iki nömrə olmaqla nəzərdə tutulan vaxtda çap olunur. Neticədə "Azerbaijan Journal of Mathematics" və "Proceedings of the Institute of Mathematics and Mechanics" jurnalları "Web of Science" elmmetrik bazası, "Transactions of National Academy of Sciences of Azerbaijan. Series of Physical-Technical and Mathematical Sciences, Issue Mathematics" jurnalı isə "Scopus" verilənlər bazasının siyahısına daxil edilir. Fikrincə, bu AMEA-nın tarixində önməli bir hadisə kimi qeyd olunmalıdır. Bu göstəriyə görə Riyaziyyat və Mexanika İnstitutu AMEA-nın digər institutlarına nümunə hesab oluna bilər.

- **AMEA-da qarşıya qoyulan əsas prioritet məsələlərdən biri elm və təhsilin integrasiyasının genişləndirilməsi və gənclərin elm cəlb olunmasına. Zəhmət olmasa bu sahədə institut tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərdən danışardınız.**

- Əməkdaşlarımız özkdə elm və təhsilin integrasiyasına böyük önem verir. Institutumuzun alımları Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Azərbaycan Texniki Universiteti, Azərbaycan Mədəniyyət və İnşaat Universiteti, Azərbaycan Neft və Sənaye Universiteti, Sumqayıt Dövlət Universitetində, kollec və ümumtəhsil məktəblərində dərs deyir, doktorant, dissertant və magistrantlara elmi rəhbərlik edir, tələbə və şagirdlərə riyaziyyat və mexanikanın müxtəlif sahələri üzrə mühəmziye və meşgələrlər aparır, Dövlət attestasiya komisiyalarına sədriyət edir, dərslik və dərs vəsaitlərinin hazırlanmasında, habelə Dövlət İmtahan Mərkəzinin tədbirlərində yaxından iştirak edirlər.

- **Bəs beynəlxalq elmi əməkdaşlıq hansı səviyyədədir?**

- Institutumuzun əməkdaşları xarici ölkələrdə yaşayan və işləyən çoxsaylı riyaziyyatçı alımlarla six əlaqə saxlayır, onlarla birlikdə elmi tədqiqatlar aparır, beynəlxalq elmi konfranslarda, həmçinin beynəlxalq və ölkədaxili grant müsabiqələrində fəal iştirak edirlər.

Aritq bir ildən çoxdur ki, dünyaya yayılan COVID-19 ilə əlaqədar bütün müəssisələrdə olduğu kimi, AMEA Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunda da işlərimizi ölkə rəhbərliyinin qəbul etdiyi qərarlar əsasında qurmağa çalışırıq. Dissertasiya müdafiələrini, elmi seminarları onlayn formatda aparır, yerli və beynəlxalq konfranslarda müasir İKT vasitələrinin köməyi ilə iştirak edirik.

- **Misir müəllim, zəhmət olmasa öz elmi fealiyyətinə haqqında məlumat verəndiniz.**

- Bildiyiniz kimi, men 15 il ölkənin təhsil naziri, iki ilə yaxın isə Bakı Dövlət Universitetinin rektoru vəzifəsində çalışmışam. Əlbəttə, həmin illərdə elmi tədqiqatları istədiyim səviyyədə qura bilmişəm. Ancaq men heç vaxt riyaziyyatdan ayrılmamışam, Bakı Dövlət Universitetində dərs demişəm, dissertasiya şuralarına rəhbərlik etmişəm, həmin illərdə riyaziyyata aid üç monoqrafiyam, nüfuzlu jurnalarda məqalələrim nəşr olunub.

Müxtəlif illərdə Azərbaycan Riyaziyyat Cəmiyyətinin vitse-prezidenti, Rusiya Pedaqoji və Sosial Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Rusiya Təhsil Akademiyasının xarici üzvü, Türk Dünyası Riyaziyyat Cəmiyyətinin prezidenti, daha sonra isə fəxri prezidenti, Pedaqoji təhsil üzrə Beynəlxalq Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişəm. 2015-ci ildən "AMEA Riyaziyyat və Mexanika İnstitutun əsərləri" jurnalının baş redaktori, "AMEA-nın Xəbərləri" (Fizika-Texnika və Riyaziyyat Elmləri seriyası, riyaziyyat buraxılışı), "Azerbaijan Journal of Mathematics" jurnallarının redaksiya heyətinin, "TWMS Journal of Pure and Applied Mathematics" (Turkic World Mathematical Society), "Cəbələvskiy sbornik" jurnallarının beynəlxalq redaksiya heyətinin üzvü kimi fealiyyətimi davam etdirmişəm.

AMEA-nın jurnallarında və digər mətbuat orqanlarında riyaziyyatla bağlı 160 məqaləm, ölkəmizin tanınmış elm və ictimali xadimlərinin həyati və yaradıcılığı ilə əlaqədar 50 iri həcmli məqaləm, 2020-ci ildə 11-i "Web of Science" bazasının siyahısında yer alan jurnalarda olmaqla 13 elmi məqaləm çap olunub. Bundan əlavə, "1920-ci ilə qədər ali məktəblərdə oxumuş azərbaycanlılar" adlı 7 cildlik kitabın 5 cildi, "Ali riyaziyyat" dərsliyi, "Bakı Dövlət Universiteti" fundamental kitabım nəşr edilib.

AMEA Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunda fealiyyətim zamanı əvvəller məşğul olduğum "Optimal idarəetmənin riyazi əsərləri" mövzusunda elmi tədqiqatları davam etdirmişəm. Bu illər ərzində riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan çoxu impakt faktorlu jurnalarda çap olunub, onlara olan istinadların sayı 500-ə yaxındır. İki tələbəm riyaziyyata aid bir monoqrafiyam, ali məktəb tələbələri üçün bir dərsliyim, iki dərs vəsaitim, üç kitabım, 60 elmi məqaləm çap olunub, 50 beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişəm. Riyaziyyata aid elmi məqalələrimin 40-dan ç

Nizaminin hikmət boğçası, yaxud "Sirlər xəzinəsi" haqqında düşüncələr

"Sirlər xəzinəsi" Nizami Gəncəvinin ilk iri həcmli əsəridir. 1174-1175-ci illərdə qələmə alınan bu məsnəvi Nizaminin epiq şeir sahəsində ilk qələm təcrübəsi olsa da, hələ də Yaxın və Orta Şərqi ərazisində didaktik poema janrinin ən gözəl nümunələrindən biri kimi tanınır. "Sirlər xəzinəsi" Azərbaycan, eyni zamanda dünya ədəbiyyatında öz çəkisini, qiymətini qorumaqdadır. Dahi şair bu əsərində özünəqədərki mütləqərqi ənənəni yeni məcraya yönəldə bilmüşdür. O, əsərə nümayəndesi olduğu İntibah dövrünün demokratizm, humanizm kimi yeni münasibətlərini getirməyə müvəffəq olmuşdur.

Bele bir fikir də var ki, Nizami bu əsərini Sənani Qəzvininin "Hədiqətül-haqqaq", yəni "Həqiqətlər bağçası" poemasına nəzirə kimi yazmış. Lakin iki əsəri müqayisə etdikdə görürük ki, Nizami əsəsinin işi ilə nurlanan "Sirlər xəzinəsi" həm formə, həm de məzmun baxımından sələfini üstləyir. Nizami bu poemanı oy-naq bir bəhrədə, səri bəhrində qələmə alıb. Bu da onun daha yaddaşalan olmasına temin edir. Həc təsadüfi deyil ki, bu əsər müxtəlif vaxtlarda Azərbaycan dilinə üç dəfə poetik tərcümə olunub. Süleyman Rüstəm, Xəlil Rza UluTürk kimi iki böyük şairimiz, ustad sənətkarlar, daha sonra, artıq müstəqəllik illərində Mircələl Zəki kimi poetik istədə malik gərkəmləi şərqişunasımız poemanı ana dilimizə bəddi tərcümə edib.

"Sirlər xəzinəsi"ndə müxtəlif yaş həddində olan, fərqli peşə və ayrı-ayrı zümrələri temsil edən insan surətləri ilə qarşılaşırıq. Poemanı oxuduqda uşaqlıq, gənc, yaşlı insanlar, müdrik qadın və kişi, hökmardan sadə kərpicəsənədək müxtəlif zümrələr məxsus adamlar, əkinçi, ovçu, bərber, tacir, alim, hətta cibgir kimi müxtəlif peşə sahibləri gözümüzün öündən gəlib keçir. Poema insanı pozitiv düşüncəyə, xeyir əməllərə səsleyir ve ruhi kamilliyyətə davet edir.

Bilirki, Nizami bu əsərini Ərzincan hakimi, Rum elinin, Kiçik Asiyanın maliki Məlik ibn Davud Fərəddin Behram şahın şənəne yazmışdır. Əsər bir nefer hökmədara ünvansıla da, onu oxuyan bəşər övladlarının hamısının mənəvi-exlaq yüksəlişinə vəsile olmuşdur. Təsadüfi deyil ki, Mirzə Şəfi Vazeh, Seyid Əzim Şirvani və başqa klassiklərimiz didaktikasında Nizami hikmətindən bir parça var. XIX əsrdən başlayaraq bu gənə qədər bütün dərsliklərimizdə "Sirlər xəzinəsi"ndən parçalara rast gəlirik. Yəni indinin özündə də Nizami Gəncəvi genç nəslin tərbiyəsində aktiv iştirak edir. Bu gün ölkəmizdə elə gələn tapmaq olmaz ki, Nizaminin "Kəpikcəsen kinşin dastanı"ndan bir parça əzber desəsin, yaxud "Ənüşiravan və bayquşların söhbeti" hekayətinin məzmununu bilməsin.

Ösərdəki bəzi məqalət və hekayətlərin başlıqlarına diqqət edək. "Adəmin yaradılmasına dair", "Ədaletli və insaflı olmağa dair", "Qocalığın sıfətləri haqqında", "Paxılıq haqqında", "İkiüzlülük barede", "Varlığın etibarı haqqında" və s. məqalətlər, "Süleyman peyğəmbər və qoca əkinçi", "Sultan Səncər və qarı", "Ovçu, it və tülkünlən hekayəti", "Meyvəsatan, tülüklü və cibkəsən dastanı", "İsa peyğəmbərin hekayəti", "Yaralı uşaq dastanı" və s. hekayətlər bu qəbeldəndir.

Şair insanları yaxşılıq etməye çağırır, bizi başqlarının xeyirxah əməlinə təşəkkürlə cavab verməyə səsleyir. O deyir:

Əger yaxşı əməli bəyənsən, iş başqlaşar,
O əşəmdən axan su iki qat artıb daşar.

Nizami insanı bu dünyadaki yerini, məqamını anlamağa davet edir. Bəşər övladına müraciətlə deyir:

Sən ki hüma quşusan, şərəflə iş gör, elbat,

Az ye, az daniş, verme bir kişiye əziiyyət.

Şair oxucularını ləvəqəli etməməyə, hünər göstərməyə çağırır:

Könlündə ləvəqəli deyil, hünərə ver yol,

Her zaman, harda olsan, hünərin ovçusu ol. - deyir.

Böyük şair həm də bir pedaqoqdur. O, bizi elmə, maarifə səsleyir:

Qəfil olma, tez ol dur, qələm al, kağız al, yaz,

Yazmasan da, eybi yox, qələm götür, yon bir az. -

söylərir.

Zəhməti insanın zinəti sayan şair gənclərə müraciət edərək:

Əlinə, ürəyinə, zərər yox, batsa tikən,

Tənbəlli burax, tut bir işdən, ol çalışqan. - deyir.

Nizami özündən böyükərlər hörmət etməyi məsləhət görür:

Daima çəkməlisən nazını böyükərlərin,

Böyüyəsan, böyükərlə yanındı olsun yerin, - söylərir.

"Sirlər xəzinəsi"ni vərəqlədikcə görürük ki, Nizami Gəncəvinin sözü, hikmət boğçasındaki incilər bu gün də mərifət süfrəmizi bəzəməkdədir. Şair demişkən, sözün qazandığı zəfər daimi olur:

Söz bayraqdan daha çox əldə eyləyər zəfər,

Qılıncdan daha artıq qalxbalar olékeler.

... Sordu: "Köhne qızılım, taze sözümüz yaxşıdır?"

Söz sərrafi söylədi: "Söz dönyañın naxışıdır".

Nə qədər ki, Azərbaycan xalqı var, Nizami hikməti də var olacaq. Nə qədər ki, dünya üzündə heyət var, "Sirlər xəzinəsi" bəşər övladına xidmet edəcək, insanlara doğru yolu göstərəcək.

Özizəgə NƏCƏFZADƏ
AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar
Institutunun elmi katibi,
filologiya üzrə fəlsəfe doktoru, dosent

Nizami Gəncəvi və elmi irsi

Həmiya məlumdur ki, XII əsrde yaşamış Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvi (1141-1209) dərin biliklər, fitri istədə malik ensiklopedik bir şəxsiyyət idi. Kamil insanın formallaşmasında elmin, təhsilin, biliklərə yiyələnməyin çox böyük rol oynadığını döñe-döñe qeyd edən şairin fikrinə görə insanı başqa canillardan farqləndirən əsas eləmət onun ağılı, kamalı, biliyidir. Nizami insanın əsl qüdrət və qüvvətinə emlələ əlaqələndirərək deyirdi: "Qüvvət elmdədir, başqa cür heç kəs, heç kəsə üstünlük eyləye bilməz.

Nizaminin əsərlərinə nəzər salsaq görərlik, şair bəşər cəmiyyətinə məlum olan əsas elmi bilikləri - fizika, fəlsəfe, tarix, ilahiyyat, astronomiya, kimya, riyaziyyat və s. elmləri dərindən mənimşəmişdir. Dahi ədəbi asanlıqla başa düşməkdən ötrü o dövrdeki bütün biliklərin bir ensiklopediyasına malik olmadı, o zamanki şəraitin lazımlıca araşdırmaq lazımdır.

Nizami Gəncəvinin əsərlərində astronomiyaya dair biliklər

Bize məlumdur ki, ən qədim elmlərdən biri de astronomiyadır. Orta əsrlərdə bu elm artıq yetkinleşmişdi və bu elmə dərindən bələd olan Nizami öz əsərlərində yerlərin, göyələrin sirlərini öyrənməyi tələb edir:

Yerləri, göyleri öyrənək bir-bir,
Qalmışın bizimcini açılmamış sərr.

Nizami kainatın sirlərinə bələd olmaq, göy cisimləri olan ulduzların, planetlərin hərəkət qanunlarını öyrənmək üçün insanlara xəyalən səmalara yüksəlməyi, yeni göy cisimləri haqqında dəqiq elmi müşahidələr aparmağı məsləhət görür:

Göy sənin tabein olmaq istəsən,
Yolları səmalara, yüksələn yerdən.

Arxana baxmadan yürü göylərə,
Ta yixilməyən bir də bu yere.

Nizami Gəncəvinin əsərlərində öz dövrü üçün məlum olan planetlərin, bürclərin və təbii peykərlərin demək olar ki, hamisının adlarına rast gelirlik. Həmin adlar aşağıdakılardır:

1) Şəms (Günes); 2) Qəmər (Ay); 3) Utarid (Mercuri); 4) Zohra (Venera); 5) Mərrix (Mars); 6) Müştəri (Yupiter); 7) Zühal (Saturn); 8) Hüt (Qoq); 9) Gur (Öküz); 10) Cövze (Öküzler); 11) Tir (Xərçəng); 12) Əsəd (Şir); 13) Delvi (Qız); 14) Zənəb (Əqrəb); 15) Həmel (Oqlaq); 16) Qövs (Oxatan); 17) Dolça (Dolça); 18) Mizan (Terəzi); 19) Mahi (Balıq).

Nizami Gəncəvi "Leyli və Məcnun" poemasında Məcnunun ulduzlarla şikayət səhnəsində ulduzlar ələmində gedən proseslərin ardıcılığına çox dəqiq riayət edir.

Bürclərin mənzillər dairesindən,

Fələk zəlzələye düşməndə bilsən.

Kəmər bağlamışdı Cövdəz ikiqat,

Qoşa payalıdı əyləşdiyi taxt.

Sair dönyanın yaranma sebəbinin aydınlaşdırılmasında yunan filosoflarına müraciət etməsi əbəs yere deyildir. O, Aristotelin dörd ünsür (su, torpaq, od, hava) məsələsini qəbul etməkə həmin fikri döñe-döñe müdafiə etmişdir.

Dörd ünsür yaratdı o Pərvəndigə.

Onlardan birinci - işqılı oddur,

Dünyanın ən yüksək tağı da odur.

İkinci - küləkdir, hərəkətdədir,

Hərəkət etməsə bilinməz nədir.

Üçüncü - sudur ki, tərəvet verər,

Hər şeyə təzəlik, lətəfət verər.

Dördüncü - torpaqdır tapdayır əyyam,

Tapdanan köksündən toz qalxır müdəm.

Nizami Gəncəvi kainatda yeganə hərəkət forması olaraq fırınma hərəkətinin mövcud olduğunu qəbul edir və bununla da çox mühüm olan elmi nəticəyə gelir.

Nizaminin əsərlərində riyazi biliklər, hesab elmi

Nizami Gəncəvi yaradıcılığı o qədər dərin və genişdir ki, elmin hansı sahəsinə dair fikir axtarış orada tapmaq mümkündür. Məlum olduğu kimi, N.Gəncəvinin dövründə onluq kəsərlər haqqında biliklər o qədər de geniş yayılmışdır.

Buna baxmayaraq, onun əsərlərində onluq kəsərlər haqqında maraqlı fikirlərə rast gelirik:

Sah izn verərsə, o sirləri mən,

Deyərəm onda yox, yüzde birindən.

Hələ XII əsrde dahi şair belə qənaətə gəlməmişdir ki, müəyyən məkan daxilində, fazada istenilən zərərcik düz xətt ciza bilmez, yəni bütün xətərlər qapalıdır.

Sehradan bir bulud qalxarsa əger,

Ucalar müəyyən nöqtəyə qədər.

Uçar ucalığın son zirvəsinə,

Lakin o sərhədi aşammaz yenə.

Nizami Gəncəvi "Xosrov və Şirin" poemasında həndəsə və hesab elminin əsasını qoyan qədim Yunan alımlarının adlarını böyük ehtiramla çəkər yazır:

Ke həst Aynigə Məhəndis Mərdi استاد جوانی نام او فرزانه استاد

Be و قت هندسه عبرت نمانی مجسٹری دان و اقلیمی گشانی

نوان هر صنعتی کردن بترتب ز روی هندسه بر روی ترکیب

Burada ustad mühəndis bir kişi vardır, O, bilici cavının adı Fərzənə ustaddır.

Həndəsə dəqiqiliyi ile xariqələr yaradır, "Məcəstisi" bilər və "Iqlidis" açılandır.

Hər sənəti tertib

Və həndəsə üzrə öz tərkibi ilə etməyi bacarır.

Burada "Məcəstisi" - Ptolemyin heyət elmine (astronomiyaya) aid olan kitabıdır. Iqlidis - həmin Evkliyidir ki, Nizami onun adını hər yerde hörəmətlə yad edir.

Burada ustad mühəndis bir kişi vardır, O, bilici cavının adı Fərzənə ustaddır.

Həndəsə dəqiqiliyi ile xariqələr yaradır, "Məcəstisi" bilər və "Iqlidis" açılandır.

Hər sənəti tertib

Və həndəsə üzrə öz tərkibi ilə etməyi bacarır.

Burada "Məcəstisi" - Ptolemyin heyət elmine (astronomiyaya) aid olan kitabıdır. Iqlidis - həmin Evkliyidir ki, Nizami onun adını hər yerde hörəmətlə yad edir.

Burada ustad mühəndis bir kişi vardır, O, bilici cav

REGION

"Azərbaycansünaslığın aktual problemləri" XII beynəlxalq elmi-praktiki konfrans

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi və Bakı Slavyan Universitetinin təşkilatçılığı ilə ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 98-ci ildönümüne həsr olunan "Azərbaycansünaslığın aktual problemləri" XII beynəlxalq elmi-praktiki konfrans baş tutub.

AMEA-nın Naxçıvan Bölmesinin sədri, akademik İsmayıllı Hacıyev konfransın Plenar iclasında "Ümummilli lider Heydər Əliyev və Azərbaycanın ərazi bütövlüyü" mövzusunda məruzə edib. İki əsrən artıq bir müddətə erməni şovinistlərinin tarixi torpaqlarımıza qarşı irəli sürdüyü heç bir real əsasa söykənməyən ərazi iddiaları, xalqımıza qarşı tördilən soyqırıv və etnik təmizləmə siyasetindən bəhs edən alim söyləyib ki, bu müddət ərzində soydaşlarımızı amansız qətlamlara məruz qalıb, öz doğma yurdularından qovulub və torpaqlarımızın dördə üç hissəsi itirilib. XIX esrin 20-ci illərinə qədər Azərbaycanın sahəsi təxminen 410 min kv. km olduğu halda, müxtəlif dövrlərdə ərazilərin qoparılması nəticəsində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə 113,9 min kv.km olub. Zəngəzur, Dərələyəz qəzaları, Dilican və Göyçə ərazisi, Lehvaz, Astazur, Nüvədi və b. yaşayış məntəqələrinin Ermənistana birləşdirilməsi ilə bu rəqəm da-ha da kiçilib.

Vətən müharibəsinə həsr olunan nümunəvi dərs

AMEA-nın Naxçıvan Bölmesinin sədri, akademik İsmayıllı Hacıyev Culfa rayon Xanəgah kənd tam orta məktəbinin yuxarı sinif şagirdləri üçün nümunəvi dərs keçib.

"Vətən müharibəsində qələbəni təmin edən əsas amillər" mövzusunda keçilən dərədə alim ermənilərin əzəli torpaqlarımıza köçürülməsi, xalqımıza qarşı həyata keçirdikləri etnik təmizləmə siyasetindən bəhs edib. Qeyd edib ki, uzun illər fürsət axtaran düşmən, ötən esrin 90-ci illərinin əvvələrində himayədarlarının feal dəstəyindən, ölkəmizdə hökm süren hakimiyətsizlikdən istifadə edərək soydaşlarımızın ata-baba yurdu Qəribi Azərbaycan ərazisindən deportasiyasına nail olublar. Bununla kifayətlənməyən təcavüzkarlar tarixi Azərbaycan ərazilərini işgal edib, bir milyondan çox soydaşımızı qaçqın və köçküñ vəziyyətinə salıblar.

Akademik 44 gün davam edən Vətən müharibəsinin uğurlu nəticələrini, şanlı Azərbaycan Ordusunun sərgilədiyi mükəmməl döyük bacarığını pedagoqlıq ustalıqla məktəblilərin diqqətine çatdırıb. Bildirib ki, Azərbaycanın müzəffər ordusu qısa zamanda Cəbrayıllı, Füzuli, Zəngilan, Qubadlı rayonlarını, 150-dən artıq kənd və qəsəbəni, onlarla strateji yüksəkliyi düşmən tapdağından azad edib. Heç şübhəsiz, əldə edilən bu möhtəşəm qələbənin əsas rəhbəri Ali Baş Komandan, qələbəni qazanan isə müzəffər ordumuz idi. Müharibənin davam etdiyi günlərdə İlham Əliyev hərb meydانında müzəffər sərkərdə, diplomatik cəbhəde böyük strateq nümunəsi sərgiləyib, bütün təzyiqlərə cəsarətəsinə gerib, mərdlik və qətiyyətlik nümunəsi göstərib. İstifadə edilən düzgün və həlledici hərbi taktika düşmənin belini qırıb.

Cəsər Azərbaycan oğulları, döyükə misilsiz şücaət göstərən qazilərimiz və hərb meydanında deyil, informasiya meydanında da qazanılır.

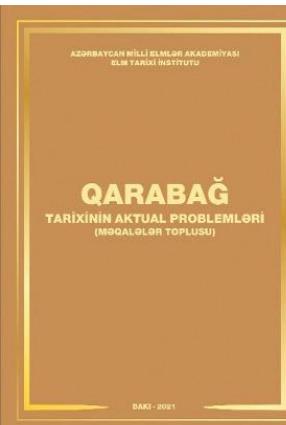
dətə ucalan igidlərdən söz açan alim bildirib ki, tökülen qanlar yerde qalmayıb, şəhidlərimizin qisası elə hərb meydənində alınıb. 44 günlük müharibə dövründə ordumuzun döyük meydənində sərgilədiyi igidlik, dövlət başçısının cəsarətli çıxışları düşmən qüvvələrə qarşı tutarlı mübarizə olmaqla yanaşı, parlaq qələbəmizdə də həlledici rol oynayıb.

Akademik 44 gün davam edən Vətən müharibəsinin vacibliyi, xalqın milli birliliyi, həmrəyliyindən söz açıb. Bildirib ki, qələbəmizi şərtləndirən amillərdən biri də xalqımızın nümayiş etdiridiyi milli birlik və siyasi həmrəylik olub. Əsgərlərimiz bu rəhbəti daim hiss etdiyini, döyükən əsgər və zabitləri ruhlandırmak üçün "Əsgərə məktub" aksiyasında məktəblilərin xüsusi fealiyyətini qeyd edib.

Dərs zamanı məktəblilərde milli vətənpərvərlik hissini aşılanması ön planda olub, düşmənə nifrat, vətənə məhəbbət təbliğ olunub. Alım vurğulayıb ki, bu günün şagirdi sabahın vətənpərvər gəncidir. Bunun üçün də gənc nəsil tariximizi yaxşı öyrənməli, erməni vandallarının xalqımıza qarşı törətdikləri qanlı cinayətləri unutmamalı və bu reallıqların unudulmaması üçün bütün güclərini sefərbər etməlidirlər. Çünkü 44 günlük Vətən müharibəsi bir daha sübut etdi ki, qələbə yalnız döyük meydanında deyil, informasiya meydanında da qazanılır.

Qarabağ tarixinin aktual problemləri

AMEA-nın Elm Tarixi İstututunun "Qarabağ tarixinin aktual problemləri" məqalələr topluluğu çapdan çıxıb. Nəşr Azərbaycanın qədim və zəngin mədəni irsə malik olan Qarabağ bölgəsinin tarixinə həsr edilib. Qarabağ tarixinin müxtəlif aspektlərdən araşdırıldığı və Azərbaycan tarixinin bir sıra aktual problemlərinə aydınlıq gətirildiyi məqalələr toplusu yeni və nəşr olunmamış arxiv sənədləri, çoxsaylı elmi-siyasi faktlarla, spesifik məlumatlarla zəngindir.

Yasətinin Azərbaycanın inzibati-ərazi quruluşunda ekşi rusdilli mənbələrdə (İrəvan quberniyası nümunəsində), Elm tarixinin nəzəri və metodoloji problemləri şöbəsinin müdürü, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Bayram Quliyevin "Düşmən işğalından azad olan Qarabağ abidələri və onların bərpası metodları", baş elmi işçi hüquq üzrə elmlər doktoru, dosent Zaur Məmmədovun "Dağlıq Qarabağ münəqşəsi beynəlxalq təşkilatların sənədlərində", sənətşunaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Dilarə

Vahabovanın "Həqərnəy Kərabaş: vəcəra və cəgəndə və zərkələ azərbайджанского плаката", elmi işçilər - Vahab Fətəliyevin "Qarabağın xəsitian məliklikləri", Elxan Quliyevin isə "Dağlıq Qarabağ münəqşəsində ermənilər tərəfindən məhv edilmiş maddi və mənəvi mədəniyyət" mövzusunda məqalələri yer alıb.

Toplu əhatə etdiyi mövzular, siyasi gündəm, elmi-tarixi maraqlar baxımından peşəsindən, ixtisasından asılı olmayaraq Qarabağ, o cümlədən vətən tarixi ilə maraqlanan bütün oxucular üçün uyğundur.

Nizami Gəncəvinin əsərlərində iqtisadi motivlər

AMEA-nın İqtisadiyyat İstututunda "Nizami Gəncəvinin əsərlərində iqtisadi motivlər" mövzusunda elmi seminar təşkil olunub. Tədbiri giriş sözü ilə açan istututun direktoru, i.e.d., professor Nazim İmanov bildirib ki, 2021-ci ildə dahi şair və mütefəkkir Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 880 illiyi tamam olur. Qüdrətli söz və fikir ustadının insanları daim əxlaqi kamiliyyətə çağırın və yüksək mənəvi keyfiyyətlər aşılayan zəngin yaradıcılığın bəşər mədəniyyətinin nailiyyəti kimi müstəsnə əhəmiyyəti nəzərə alınaraq, 2021-ci il Azərbaycanda "Nizami Gəncəvi İli" elan edilib. Bununla bağlı ölkənin müxtəlif qurumları tərəfindən, o cümlədən AMEA-da silsilə tədbirlər keçirilir. İqtisadiyyat İstututunda da dahi şairə həsr olunan elmi seminar bu qəbildəndir.

Naşma Nizaminin tam olaraq terki dünya olması demek deyildir. Nizaminin əsərlərində torpaq istehsal prosesinin ən qiymətli və təbii vasitəsi kimi səciyyələndirilir.

S.Şəməndərov qeyd edib ki, böyük mütefəkkirin yaradıcılığında əməye yüksək qiymət verilib. Nizami xış, kotan, bel və s. alətlərlə torpaq əkin-becərələrin, maldarların və çobanların, əli, dirnaq və alının təri ilə məhsul hasıl edənlərin əməyini ən yüksək və şərflı iş hesab edib. Nizami ideyalarında daha bir mühüm məqam kimi elma verilən yüksək qiymətdir. "Qüvvət elmdədir", "Bilikli adamlar uzağı görər" deyə Nizami elmi biliklərin cəmiyyət heyatında yeri haqqında xüsusi dünayığörüşə sahib olan mütefəkkir kimi dəyərləndirilimelidir. Nizami deyirdi ki, məna yolunda yürü, bilik basın tacıdır. Daha sonra "Leyli və Məcnunda" on iki elmdən və bu elmlərin sirlərindən, her bir elmin müxtəlif peşəkarlıq səviyyəsindən bəhs edir, oğlu Məhəmmədə faydalı elm axtrmağı tövsiyi edir.

Mərəzəçi vurğulayıb ki, Nizami poemalarında bac, xərac, cizyə və s. kimi vergi növlərindən bəhs edilir, sələmə qarşın etiraz var.

Sonda mərəzəçi sualları cavablandırıb, mövzu etrafında müzakirələr aparılıb.

Tarix Muzeyində Neolit dövrünə aid gil qadın fiquru qorunur

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində Neolit dövrünə aid gil qadın fiquru qorunur. Fiqurun hündürlüyü 2,3, eni 1, uzunluğu 4,8 santimetrdir.

Məhsuldarlıq təcəssümünü ulu ana obrazında ifadə edən qadın fiqurları, alımlərin fikrincə, pərəstiş obyekti rolunu oynayıb. 1967-1968-ci illərdə arxeoloq İdeal Nərimanovun Qarğalar təpəsi (Qazax) abidesində apardığı qazıntılar zamanı tapılmış gil fiqur bu baxımdan çox maraqlıdır. Başsız və qolsuz, ayaqları bitişik, yarıoturmuş vəziyyətdə düzəldilmiş bu heykəliyin boyun hissəsindəki dalğavari xətlər açılı-

mış saçlara benzəyir. Alımlərin fikrincə, dövrün incəsənətinin məhsulu olan bu fiqur dini məqsəd daşıyır və saçlarını açıb təkərək yağışın yağıması üçün müsəllaya çıxan qadını əks etdirir.

"Metsamor" Atom Elektrik Stansiyası regionun ən böyük real təhlükə mənbəyidir

35 il əvvəl - 1986-ci ildə "Çernobil" Atom Elektrik Stansiyasında dəhşətli qəza baş verdi. Qəza zamanı əmələ gələn yanğın doqquz gün müddətinə söndürüldü və bu müddətdə atmosferə yayılan radioaktiv parçalanma mehsulları keçmiş SSRİ-nin və Qərbi Avropanın bəzi bölgelərinə çökdü. Ukraynanın özündə, Belarusda, Rusiyada yaşayan 300 mindən artıq sakin radiasiya təhlükəsinə görə yaşadıqları ərazilən köçürüldü.

Hələ indiyə qədər səbəbləri tam məlum olmayan, ümumi olaraq texniki nasaqlıq üzündən baş verən bildirilən bu hadisə on minlərlə insanın həlak olması, şikət qalması, radiasiyaya məruz qalmış ərazilərin yüz iller müddətinə istifadəyə yararsız hala düşməsi və s. kimi dəhşətli nəticələrlə yekunlaşdı. Yayılan radiasiya nəticəsində ölüm sayıının təxminləri, bir BMT araşdırmasında 4.000-dən, "Greenpeace" araşdırmasında göstərilən 200.000-e qədər dəyişir. Sonrakı günlər və həftələr boyunca 134 əsgər, 28 yanğınsöndürən və işçilər ayalar erzində ölen akut radiasiya sindromu səbəbi ilə xəstəxanaya yerləşdirildi. Əlavə olaraq, 134 xəstəxanada sağ qalan bu qrup arasında təxminən 14 radiasiya bağlı xərçəng ölümü illər sonra baş verdi. Çernobil qəzası miqyasına görə tarixdəki ən faciəvi nüvə stansiyası qəzası sayılır. Beynəlxalq Nüvə Hadisə şkalasında maksimum sinifləndirmə olan "7-ci seviyyə böyük qəza" olaraq sinifləndirilən sadəcə 2 nüvə enerji qəzasından biridir. Faciədən sonra xeyli əraziyi qapalı zona elan edilmiş, üstündən 35 il keçməsinə baxmayaraq, ora heç kəs buraxılmır və yaşayış üçün elverişsiz hesab olunur. Bu ərazilərdə həyatın bərpası üçün hələ illər lazımdır.

Sözügedən qəzadan sonra dünyadan bir çox ölkələrində, o cümlədən qabaqcıl elmi və təhlükəsizlik texnologiyalarına malik dövlətlərde insanlar AES-lərin bağlanması tələbi ilə nümayişlərə qalxdılar.

2011-ci ildə Yaponiyada baş vermiş fəlakəti (M=9,1) zəlzələ episentral zonadan 200 km-ə qədər məsafədə yerləşən və dünyadan ən qabaqcıl texnologiyalarının nüaliyyətəri ilə mükəmməl təchiz edilmiş yapon mütəxəssislərinin fikirlərinə görə etibarlı təhlükəsizlik tədbirləri ilə qorunan "Fukusimo" Atom Elektrik Stansiyası seysmik və sunami təhlükəsinin qarşısında duruş gətirə bilmədi, reaktordə radioaktiv şüalanma baş verdi.

Deyilənlər aydın şəkildə göstərir ki, Atom Elektrik stansiyaları insanlar üçün həmişə həyati təhlükə mənbəyidir. Xüsusiilə də belə obyektlərin seysmik aktiv bölgelərdə yerləşməsi təhlükəni ən yüksək hədədə qatdırır.

Ermənistanda yerləşən "Metsamor" AES-in istismar müddətinin çoxdan başa çatması və hazırlıda işə yararsız olduğu səbəbindən onun bağlanması tələbi ilə Azərbaycanda və digər qonşu ölkələrdə müzakirələr genişlənir. Lakin ermənilər "Metsamor"un təmir olunaraq yenidən fəaliyyətinin davam etdirilməsinin mümkünüyünü esaslandırmışa çalışırlar. Atom elektrik stansiyasının işlədilməsi hər bir dövlət üçün bahalı işdir. Ona görə də Ermənistandan bu stansiyani nə dərəcədə təhlükəsiz işlətməyə qadir olmasına sual altındadır. Yaponiya kimi dövlət sunami nəticəsində "Fukusimo" atom elektrik stansiyasının bir neçə blokunun dağılmışlığı üzləşdi. Ermənistanda Yaponiya deyil. Ona görə də Ermənistanda istenilən təbət hadisəsinin "Metsamor" a necə təsir edəcəyini söyləmək çətindir. Ermənistanda qonşu olan dövlətlərin MAQATE-dən "Metsamor"un vəziyyəti barede hesabat tələb etmək haqqı var. Çünkü bir hadisə baş versə, nəticəsi bütün bölgəni əhatə edəcək. "Metsamor" AES üçün ən böyük və qarşısı alınmaz təhlükə isə Ermənistən ərazisində baş vermiş ehtimal olunan güclü zəlzələdir.

Tədqiqatlar göstərir ki, Ermənistən ərazisi Alp - Himalay qırışıqlıq sisteminin tərkib hissələrindən biri olub, Avrasiya və Ərəbistan tektonik plitələrinin kollizion təmas zonasında yerləşir və kifayət qədər yüksək seysmik aktivliklə səciyyələnir. Bu ərazilədə 139-cu ildən sonra baş vermiş güclü zəlzələlər ha-

qında məlumatlar ayrı-ayrı seysmoloji kataqlarda toplanmışdır. Qeyd olunan zəlzəle məlumatları əsasında Ermənistən ərazisində üç seysmogen zona ayrılır: Gümri, Ararat və Zəngəzur.

Gümri seysmogen zonasında 1046-ci ildə (intensivliyi $I_0 = 8$ bal) və 1132-ci ildə (intensivliyi $I_0 = 7$ bal) Ani zəlzələləri, 1926-ci ildə (intensivliyi $I_0 = 8-9$ bal) üç seysmik təkan-dan ibarət Gümri, 1935-ci ildə (intensivliyi $I_0 = 8$ bal) Dıqor güclü zəlzələləri baş vermişdir.

Ararat seysmik aktiv zonasında 139-cu il (intensivliyi $I_0 = 8$ bal) Ararat, 893-cü il (intensivliyi $I_0 = 8-9$ bal) Dvin, 971-ci il (intensivliyi $I_0 = 7-8$ bal) Aruç, 1679-cu il (intensivliyi $I_0 = 8$ bal) Qarni və 1840-ci il (intensivliyi $I_0 = 8-9$ bal) Ararat güclü zəlzələləri böyük dağıntıllara və felakətlərə səbəb olmuşdur.

Zəngəzur seysmik aktiv zonasında 1931-ci il (intensivliyi $I_0 = 8-9$ bal) və 1968-ci il (intensivliyi $I_0 = 7-8$ bal) dağdıcı zəlzələləri məlumatdır.

Seysmik aktiv ərazilərin seysmikliyini şərtləndirən əsas amil orada aktiv tektonik qırılmaların mövcudluğudur. Bu qırılmalar daxilində baş verən təzadıl (kontrast) tektonik hərəkətlər bu və ya digər intensivlikli zəlzələlərlə müşayiət olunur. Ermənistən ərazisində yüksək aktivliklə səciyyələnən Ümumqafqaz və ya en dairəsinə yaxın istiqamətli və anti-qafqaz və ya meridiana yaxın istiqamətli tektonik qırılma zonaları müəyyən edilmişdir. Yuxarıda qeyd olunan bütün güclü və həmçinin digər əzif və orta güclü zəlzələlərin hamisi bu tektonik qırılmalarda gedən geodinamik proseslərə əlaqəlidir.

Məlumdur ki, zəlzələlərin qısamüddəti proqnozlaşdırılması qeyri-mümkündür. Lakin seysmik aktiv ərazilərdə yerləşən dövlətlərin dayanıqlı inkişafını temin etmək məqsədile həmin ərazilərin seysmik rayonlaşdırılması - ərazinin seysmik təhlükə səviyyəsinə görə xəritənlənməsi işləri aparılır. Seysmik rayonlaşdırma xəritəsinin düzgün tərtib olunması və ya dəqiqlişdirilməsinin en mühüm şərtlərindən biri potensial güclü zəlzələ ocağı ola bilən seysmiklik töredən zonaların yerinin və seysmik potensialının real qiymətləndirilməsidir. Bu problemin həlli sahəsində aparılan tədqiqatlar əsasən Yer qabığının dərinlik quruluşunun, müasir geodinamikanın, regional seysmikliyin, seysmotektonikanın kompleks və müfəssəl öyrənilməsi məsələlərini əhatə edir. Nəticədə seysmik təhlükə mənbələri olan seysmik cəhətdən aktiv strukturlar, onların əmələ getirdiyi seysmik effekt və onun məsafədən asılı olaraq sənəmə xüsusiyyətləri, həmin aktiv strukturların seysmik rejiminin parametrləri təyin edilir və tədqiq olunan ərazinin hər bir yerində müəyyən zaman intervallında mümkün olan seysmik təsirin maksimal səviyyəsi (balla) qiymətləndirilir.

Keçmiş SSRİ-də, o cümlədən Ermənistən SSR-də seysmik rayonlaşdırma xəritələrinin tərtibində determinist və genetik metodlardan istifadə olunurdu, yeni seysmik təhlükənin qiymətləndirilməsi zəlzələ kataloqlarında olan tarixi və instrumental yolla yazılmış zəlzələlərin əsasında aparılmışdır. 1980-ci ildə tərtib olunmuş Ermənistən SSR ərazisinin seysmik rayonlaşdırma xəritəsində burada ehtimal olunan güclü zəlzələlərin əmələ getiricəyi seysmik təhlükə səviyyəsinə görə iki - 12 ballı MSK-64 şkalası üzrə 7 ballı və 8 ballı zona ayrılmışdır.

Qeyd edək ki, Ermənistən fəaliyyət göstərən "Metsamor" AES-in inşasına bu xərite tərtib olunanınan çok önce - 1973-cü ildə başlanmış və xəritə təsdiq olunanandən əvvəl

1979-cu ildə istifadəyə verilmişdir. Bu isə onu göstərir ki, stansiya inşa olunarkən onun seysmik təhlükəyə dayanıqlığı en yaxşı haldə 12 ballı MSK-64 şkalası üzrə 8 balla hesablanmışdır.

1988-ci ildə Ermənistən SSR-in 1980-ci il seysmik rayonlaşdırma xəritəsində 7 bal seysmik təhlükə ilə səciyyələnən Spitak bölgəsində daha güclü 9-10 bal intensivlikli zəlzələ baş verdi. Spitak zəlzələləsi zamanı Yer səthində uzun məsafəyə uzanan, enli qırılma çatları əmələ gelmiş, 25000-ə qədər insan helak olmuşdur.

Sonrakı dövrlərdə SSRİ-nin seysmik rayonlaşdırma xəritəsinin bir sıra başqa bölgələrində de göstərilən seysmik təhlükə səviyyəsinə adekvat olmayan daha güclü zəlzələlər baş verdi: 12 ballı MSK-64 şkalası üzrə 7-8 bal intensivlikli seysmik təhlükə səviyyəsilə səciyyələnən Zaysanda (Qazaxistan, 1990), Raça-Cavada (Gürcüstan, 1991), Suusamırda (Qırğızistan, 1992) və Nefteqorskda (Rusiya, 1995) daha güclü (9-10 bal) seysmik təkanlar oldu. 1995-ci ildə Rusiyanın seysmik rayonlaşdırma xəritəsində müəyyən edilmiş seysmik təhlükə səviyyəsindən 2-3 bal yüksək intensivlikli zəlzələnin baş vermesi Nefteqorsk şəhərini tamamilə yerlə-yeşən etmiş, coxsayılı insan tələfati olmuşdu. Yuxarıda göstərilən digər güclü zəlzələlərin əmələ getirdiyi felakətlərin nəticələri haqqında da oxşar fikirləri qeyd etmək olar.

Seysmik rayonlaşdırma xəritələrində seysmik təhlükə səviyyələrinin düzgün teyin olunmaması seysmoloq alımları (o cümlədən Azerbaycan mütəxəssislərini) bu işlərə yemidən baxmağa və xəritələrde düzəliş etməyə vədardı.

1992-1997-ci illərdə GSHAP (Global Seysmik Tehlükənin Qiymətləndirilməsi Proqramı) layihəsi çərçivəsində Qafqaz respublikaları, Türkiye, İran, Rusiya, Türkmenistən əraziləri daxil olmaqla böyük bir ərazinin seysmik təhlükəliliyi yeni metodik yanaşma əsasında araşdırılmış və qiymətləndirilmişdir.

Ilk mərhələdə aktiv tektonik qırılmalar (ocaq zonaları) və onları səciyyələndirən seysmiklik müəyyənləşdirilmişdir. Sonrakı mərhələlərdə bu tektonik qırılmaların əmələ getirdiyi seysmik effekt və onun məsafədən asılı olaraq sənəmə xüsusiyyətləri araşdırılmış və ərazinin hər bir yerində mümkün olan seysmik təsirin maksimal səviyyəsi (balla) qiymətləndirilmişdir.

Tərtib olunmuş aktiv tektonik qırılmalar (lineamentlər) xəritəsindən məlum olur ki, Ermənistən ərazisində Yerevan şəhərinin və "Metsamor" AES-in yaxınlığından böyük və aktiv tektonik qırılma zonası keçir. Bu qırılma zonasının seysmik potensialı Rixter şkalası üzrə M=7,5 və ya 12 ballı MSK-64 şkalası üzrə 10 bal qiymətləndirilir. Qeyd edək ki, 1988-ci ildə baş vermiş zəlzələnin ölçüsü Rixter şkalası üzrə M=7,1 və 12 ballı MSK-64 şkalası üzrə 10 bal qiymətləndirilmişdir.

Bu deyilənlər "Metsamor" AES-in seysmiklik səviyyəsi cəhətdən çox təhlükeli əraziyə yerləşməsini və ehtimal olunan təhlükənin qaćılmasının olduğunu göstərir. Bundan əlavə, burada ehtimal olunan 10 ballı zəlzələnin baş vermesi (belə zəlzələni hər an gözləmek olar) nəinki AES-də "Çernobil"dakı kimi bir bloğun güclü partlamasına səbəb olaraq, hətta zəlzələ zamanı Yer səthinə qədər gelib çıxan qırılma çatlarının təsirindən "Metsamor" tamamilə dağıla bilər. Bu halda mümkün ola biləcək felakətin miqyasını təsəvvür etmək belə çətindir.

Fikirlərimizi elmi cəhətdən əsaslandırmaq çatdırmağa çalışıq. Güman edirik ki, qeyd olunanlar "Metsamor" AES-in tacili olaraq, heç bir müzakirəsiz və mübahisəsiz bağlanmasına əsas verir. Düşünürəm ki, bölgəde yerləşən Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiye və digər qonşu dövlətlərin alım və mütəxəssisləri MAQATE-ni bu probleme ciddi yanaşmasına sövq etməklə region əhalisini böyük fəlakətdən qurtara bilər.

**Qurban YETİRMIŞLİ
Respublika Seysmoloji Xidmət
Mərkəzinin baş direktoru,
AMEA-nın müxbir üzvü**

Süni intellekt ilk dəfə pyes yazıb

GPT-2 süni intellekt sistemi tədqiqatçıların rəhbərliyi ilə pyes yazmağa nail olub. İlon Maskın "OpenAI" kompaniyası tərəfində hazırlanın GPT-2 sistemi internetdə elçatan olan informasiyanın filtrasiyası hesabına mətni generasiya edən kompüter modelidir. Əvvəl bu texnologiya hekayə və şeirlerin yazılıması üçün istifadə olunub.

Tədqiqatçılar pyesin yazılıması prosesini işə salmaq üçün program iki dialoq təkliyi daxil edib. Sonra süni intellekt informasiyanı hesablayaraq 1000 sözlü eləvə matn hazırlayıb. Məntiqi və ya faktiki uygunluqlar aşkar olunduqca hadisəyə müdaxilə edilsə də, pyesin yekun səsnərisinin 90 faizinə düzəliş olunmadığı bildirilir.

Alimlər təhlükəli xəstəliklərlə qan qrupu arasında əlaqə kəşf ediblər

İsveç alımlarının araşdırmasına görə, bəzi xəstəliklərə meyliyilik qan qrupundan asılır. Mütəxəssislər elmi işlərinin nəticələrini "eLife" elmi jurnalında dərc edib.

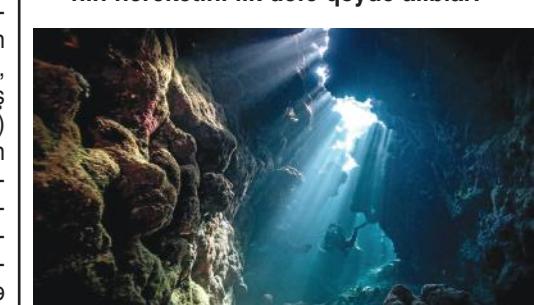
Tədqiqatçılar beş milyon xəstənin xəstəlik tərixcəsini araşdırıb. Nəticədə müəyyən bir qan qrupu olan insanlarda daha çox meydana gələn 49 xəstəliyi aşkar ediblər.

Mütəxəssislər birinci qan qrupu olan insanların ləxəltanma pozğunluğunun daha çox olduğunu, ikinci qan qrupu olan xəstələrdə trombozon və ya çox qeyd edildiyini bildirib. Eyni zamanda müsbət birinci qan qrupu olan qadınlar hipertoniyanın daha çox əziyət çəkirlər.

Üçüncü qan qrupu olan insanlar ise böyrək daşlarının meydana gəlməsinə digərərinə nisbətən daha az meyliyirlər. Tədqiqat müəllifləri əldə edilmiş nəticələri təsdiqləmək üçün əlavə araşdırma aparmaq niyyətində olduqlarını bildiriblər.

Alimlər okeanın dərinliklərində yeni kəşf edib

Tədqiqatçılar əvvəller oturaq orqanizmələr olduğunu düşünülən dəniz süngərlərinin hərəkətini ilk dəfə qeydə alıblar.

Alimlər pilotuz sualtı hərəkət aparatından istifadə edərək Şimal Buzlu okeanındaki sualtı dağın Lanqset hissəsini araşdırıblar.

</div

Ramazan ayının mahiyyəti

Mənəvi saflıq - "əvvəli rəhmət və bərəkət, ortası bağışlanma, sonu qurtuluş" olan Ramazan ayı bizimlə vidalaşır. Otuz gün müddətində tutulan orucun faydalarnı saymaqla bitirmək mümkün deyil. Oruc dedikdə ilk ağıla gələn din, yeni teoloji faktordur. İnsan hər şeydən əvvəl ilahi əmra tabe olmaqla mövcud ayın mənəvi fəlsəfəsini idrak edir, bunun sərf ibadət olduğunu anlamağa çalışır. Paralel olaraq, oruc insan ruhunun qidası, orqanizmin şefası, psixoloji rahatlığı, sosiallaşmanın - insanların münasibətlərin, davranışlarının və duyguların nizamlanmasında özgüveni artırın bir faktor kimi qarşımıza çıxır. Sadalanan müsbət məqamlara elmi yanaşma isə orucun ac qalmaqdan ibarət olmadığını göstərməklə, əsl mahiyyətinin açılmasında bize yardım edən mühüm amildir.

Elmi metod olmadan aparılan tədqiqatlar, texnologiyalar, görülen tədbirlər, diskussiyalar, problemlərin qoyuluşu və həlli yollarını tapmaq mümkün deyil. Burada məsələnin teoloji aspekti də vacib rol oynayır və orucun elmi-teoloji dərkinin əhəmiyyətinə diqqət çəkir. Baxmayaraq ki, Qərb və Avropa alimləri din ilə elmi qarşı-qarşıya qoymaqla sosial varlıq olan insanı mənəvi dəyərlərdən sürətli əzaqlaşdırmağa çalışır, Ramazan ayı tam ekşinə, dərin mənəvi mahiyyəti ilə orucun elmi həm də teoloji aspektinin anlaşılmışında, dünya nemətlərindən bir neçə saatlıqla olsa uzaq durmaqla hər iki tərefin, yeni elin və dinin mövcud məsələdə vəhdət təşkil etdiyini göstərir. Bu baxımdan orucun ayrıçı, dağıcı yox, məhz birləşdirici xüsusiyyəti insan cəmiyyətində davamlı mənəvi inkişafə, əxlaqi dəyərlər sisteminin yüksəlməsinə xidmət edir. Bu ayın insana verdiyi yüksək dəyer növbəti Ramazan ayına qədər motivasiya edici amil olaraq, bizim fiziki və əqli baxımdan sağlam yaşamağımıza əhəmiyyətli səbəb yaradır.

Elmşunaslıqda düşüncə, məntiq və metod əsl hədəfə çatmaq üçün mühüm məsələdir. Belə olduğu təqdirdə 30 gün ərzində tutduğumuz oruc insanın düşüncələrinin, idrakinin saflaşmasında, beynin sürətli çalışmasında və daha mentiqli düşünməsində etibarlı vəsiyətdir. Bu, həmdə insanı ilahiye yaxınlaşdırın, insanda mərhamət və paylaşmaq hissələrinin inkişafına yardım edən mənəvi dəyərlər məcmusudur. Ramazan ayının elmi mahiyyətini anlaşıq üçün orucun insanı davamlı təfəkkür etməye təşviq etməsinə diqqət yetirmək lazımdır. Təfəkkür, digər adıyla eql etmek dün-yəvi və uxarı (ilahi) elmləri dərk etmeyimiz üçün yeganə çıxış yoludur. Bu baxımdan orucun insan beyni üçün mənəvi və psixoloji faydalari aydınlaşmışdır. Orucun sərf teoloji mahiyyətini anlaşıq üçün nəfs tərbiyəsinə və onun hər gün sorğu-sualə çəkilməsinə baxmaq gərəkdir. Bir sözələr orucun elmi və teoloji fəlsəfəsinə nüfuz etməklə öz yaradılışını idrak edir və belə mükəmməl, saat kimi çalışan organizmin öz-özüne yaranmadığını, onu yaradan bir qüvənin olduğunu, kortebii yox, eql edərək qəbul edir. Oruc müddətində beyni, duyguları, hiss və davranışları saflaşan insan öz yaradılışından əlavə ətrafına baxmağa, sadəcə baxmaqla yetinməyib görməyə başlayır. İnsan qızılardan aldığı hezzlə oruc zamanı aldığı mənəvi həzzi müşayisə etdikdə

ikincinin ruhuna nə qədər yaxın olduğunu da-ha yaxşı anlayır, nəfsi tox olduqda isə əlavə məşgülüyyətlərə, həvəslərə meyl edərək özünün əsl mahiyyətindən əzaqlaşır və orucun bitməyen faydalardan məhrum olur. Beləcə insan oruc tutduğu müddətde mübarək ayın hikmətini, elmi-teoloji mahiyyətini idrak etməkle özüne qaydır. Görkəmli islam alimi Mövlana'nın dediyi kimi - "ya olduğu kimi, ya da göründüyü kimi olmağa" çalışır. Hər iki halda insan elm və din vasitəsilə mütləq həqiqətə can atır, kamil insan mərtəbəsinə doğru irəliləyir.

Oruc həmçinin sosial-psixoloji hadisədir, insanın öz-özü ilə üzləşməsi və hesab verməsidir. Bizi maddiyyatdan ayıran və enerjimizi lazımi vaxtda və yerde sərf etməyə alışdırın oruc həm sosial, həm də psixoloji baxımdan davranışlarınızımıza və vərdişlərimizə ölçü-düzən verməyimizə geniş şərait yaratmaqla, insanları pis vərdişlərdən əzaqlaşdırır. Mövcud əməl sadəcə yemek içməyə, yeni medəmizə yox, həmçinin bütün əzalarımıza birbaşa müsbət təsir göstərən, düzgün istiqamət verən, faydalara zəngin, sağlam həyat ölçüsüdür. Demək, insan orucu bütün varlığı ilə hiss edir. Təkcə yeməkdən imtina etmir, beləcə də gözünü harama baxmaqdan, beynini boş və mənasız informasiya ilə yükleməkdən, qulaqlarını faydasız sözler eşitməkdən, dilini zərərlə ünsiyətdən, qəlbini şübhələrdən, kin və küdürüdən, əllərini haramı tutmaqdan, ayaqlarını faydasız və mənasız məkanlara getməkdən qorumaqla... nəfsinə qalib gəlir. Əslində hər birimiz tekce Ramazan ayında deyil, il boyu psixoloji gərginliklərə, neqativlərə, arzuolunmaz davranışlara səbəb yaranan bütün mənfi hallardan qorunmağa cəhd edir, bunun bariz nümunəsi kimi orucun psixoloji üstünlüklerini anlaşımağa çalışır. Bunun üçün bir ay müddəti insan həyatının düzən girməsi və zərərlə vərdişlərdən əzaqlaşması üçün ilahi tərefindən verilən gözəl fürsətdir. Nə hikmətdirsə, insanın adı günlərdə tutduğu oruc ilə Ramazan ayında tutduğu oruc arasında da psixoloji baxımdan böyük fərqli var. Mübarek ayda tutulan orucun sosial-psixoloji üstünlüyü insan cəmiyyətinin əksər fərdlərinin əməl etdiyi kütəvi hüzur və bərəketlə müşahidə olunur, mənəvi harmoniya hər kəsə sirayet edir. Beləcə orucun psixoloji faydalarnı sadələşəcək mümkündür.

Oruc illər ötdükçə Avropa alimərinin diqqəti çəkməkə davam edir. Orun psixoloji üstünlükleri tədqiqat obyektinə çevrilir. İsləm dünyasının ibadət olaraq yerine yetirdiyi oruc qeyri müsəlman ölkələrinin təbib və tədqiqatçıları üçün "fasılərlə ac qalmag" resepti kimi xəstələr üzərində psixoloji testlərin keçirilməsində tətbiq edilir və gözlənilməz müsbət nəticələr əldə edilir.

Orucun həmçinin, insanların münasibətlərə, davranışlara təsiri də təhlil olunur. Ramazan ayı qohumları, dostları, yaddan çıxmış insanları, ahiilları, xəstələri ziyarət üçün deyərdim bir ilahi lütufdür, eləcə də ailə fərdləri arasında münasibətlərin möhkəmlənməsində mübarək ayın sosial faydaları bitmək-tükənmək bilmir. Bir sözə oruc sosiallaşmanın diri tutan mühüm amillərdən biridir. İnsanlar bir-birini anلامadan sosiallaşa bilməz, bunun üçün qarşı tərəfə səbr, təmkin və ehtiramla yanasmaq, hər hansı bir problemlə bağlı müraciət edən insanı axıra qədər dinləmek kimi bacarıqların, gözəl vərdişlərin inkişafında orucun sosial mahiyyəti aydınlaşmış olur. Ramazan ayında aćlığın və toxluğun nə olduğunu dərk edən insan, statusundan və tutduğu vəzifəsində asılı olma-yaraq ilahinin qəsəsində hər kəsin eyni olduğunu daha yaxşı anlayır və sosial aktivliyinin artırılmasına cəhd edir, bunun il boyu davam etmesinə səy göstərir.

Ramazan ayında tutulan orucun tibbi-fizioloji faydalari mahiyyəti etibarilə heç də hər kəse aydın deyil. Bu sahədə maariflənməyə ehtiyac böyükdür. Əslində aćlıq ən təsirli dərman pereparatlarından da üstün bir vasitedir. İl boyu dayanmadan çalışan organizme bir ay müddətində dincəlmək üçün şans vermək orqanların işinən səmərəsini artırır və metabolizmi gücləndirir. Beləliklə insan özünü daha gümrəh və xoşbət hiss edir. Təbii ki, həkimin oruc tutmamasını tövsiyə etdiyi xəstələr xaric, bu əməl əksər insanlar üçün şəfa mənbəyi olaraq qalır. Fiziki və psixoloji baxımdan nə qədər çətin olsa da sübh tezən qalxıb oruc tutmağın tibbi-fizioloji faydalari da digər faydalari kimi cəmiyyətimiz tərəfindən ciddi qəbul olunur. Oruc, ilk növbədə tutulan bir ay ərzində organizmin toksinlərdən, zərərlər maddələrden temizlənməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Xroniki xəstəliklərin aradan qaldırılmasında aćlığın faydası danılmazdır. Burada bağırsaqların fəaliyyətinin düzgün nizamlanması və hüceyrələrin yenilənməsi, ürək, qan-damar sisteminin yaxşılaşması, böyrəklərin, qara ciyərin temizlənməsi kimi mühüm amillərə diqqət yetirmək lazımdır. Həmçinin şəkərli diabetin ilk mərhələsində, miqrən ağrıları, piylenmənin qarşısında alınmasında, həzm sisteminin yaxşılaşması, mədənin qüvvətlenməsində orucun tibbi faydalari hər kəsin diqqətini çəkir. Bu baxımdan oruc tibbi mütəxəssisləri qarşısında yeni üfüqlər açır və yeni sağlam yolların araşdırılmasına stimul yaradır. Bəzən oruca sırf diéta kimi baxanlar onun mənəvi tərefini unudur, nəticədə həmin insanlara aćlıq və susuzluqdan başqa heçnə qalmır. Orucu ibadət məqsədilə tutduğumuzu əsas alaraq, tibbi faydalarnın olduğu heç kəsa sərr deyil. Arıqlamaq və ya başqa məqsədlərlə tutulan orucun insana nə mənəvi nə də fiziki faydası olmaz.

Məqale boyu sadlanan müsbət məqamlar Ramazan ayında tutulan orucun elmi-teoloji mahiyyətini, psixoloji, sosial və tibbi olmaqla faydalarnı saymaqla, bir meqaledə tədqiq və təhlil etməyin asan olmadığını, bunu yaşamığın əsas şərt olduğunu göstərir. Mübarek ayın ən böyük müsbət xüsusiyyətlərindən biri, insanlarda yaradana dua etmək kimi yüksək mənəvi dəyerin təzahür etməsinə əhəmiyyətli təsir göstərməsidir. Nəticədə insanlar bir-birinə xoş niyyətə yanaşır, kin-küdərat, həsəd kimi mənəvi xəstəliklərdən azad olmağa ciddi səy göstərir.

Aqil ƏHMƏDOV
AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına
Tarix İnstitutu tarix üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent

ELAN

"Humanitar və Sosial Elmlərdə müasir cərəyanlar" mövzusunda beynəlxalq konfrans

6-8 iyul 2021-ci il tarixlərində Pakistanın Akademik Araşdırma və Siyasi İnkışaf Fondu (The Academic Research and Policy Development Foundation) təşkilatçılığı, AMEA, Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu (Bakı, Azərbaycan) və Üsküdar Universitetinin (İstanbul, Türkiyə) əməkdaşlığı ilə "Humanitar və Sosial Elmlərdə müasir cərəyanlar" mövzusunda I beynəlxalq onlayn konfrans keçiriləcək.

Tədbirin bu ilki əsas mövzuları COVID-19, Humanitar və Sosial Elmlərdə müasir cərəyanlardır.

Konfransa tezislərin son qəbul tarixi 3 iyun 2021-ci ildir.

Ötraflı məlumat üçün:

https://arpdf.org/index.php/icmthss_conference/

"Cənubi Qafqazda ərazi-sərhəd dəyişiklikləri" mövzusunda konfrans

18 noyabr 2021-ci il tarixində AMEA-nın Qafqazşuraslıq İnstitutunun təşkilatçılığı ilə "Cənubi Qafqazda ərazi-sərhəd dəyişiklikləri" mövzusunda respublika elmi konfransı keçiriləcək.

Konfransda aşağıdakı bölmələr üzrə məzakirələr aparılacaq:

- XIX əsrde ermənilərin Cənubi Qafqaza köçürülməsi və ərazi dəyişiklikləri;

- 1918-1920-ci illərdə Cənubi Qafqazda ərazi-sərhəd məsələləri və Ermənistən yaradılması;

- Sovet dövründə ərazi-sərhəd məsələləri;

- 1991-ci ildən sonra Cənubi Qafqazda ərazi işğalları və nəticələri.

Tədbirə təqdim olunacaq tezislərə dair tələblər:

- Microsoft Word, A4 ölçüdə, 1 sehifə (300 söz), Times New Romanda, 12 şrift, 1 intervalla, soldan 20 və sağdan 20 mm, yuxarı və aşağıdan 25 mm, abzaslar 1,15 sm parametrlərinə uyğun;

- Titul sehifədə sağda yuxarıda 12 şriftle, qara hərflərle müellifin adı, soyadı, elmi dərəcəsi, vəzifəsi, işlədiyi elmi müəssisənin adı, elektron poçt ünvanı və əlaqə nömrəsi;

- Müellifin ad və soyadından sonra sehifənin ortasında məruzənin adı 12 şriftle, böyük qara hərflərle yazılmalıdır.

Tezislərin son təqdim edilmə tarixi 20 oktyabr 2021-ci ildir.

Ünvan: Bakı ş., H.Cavid pr. 117 (IV mərtəbə, 448-ci otaq) Tel.: (+994 12) 539 89 91

E-mail: qafqazkonfrans2@gmail.com

Əlavə məlumat üçün:
www.caucasusstudies.az

MÜSABİQƏ

Mərkəzi Nəbatat Bağı

AMEA-nın Mərkəzi Nəbatat Bağı vəzifələri tutmaq üçün müsabiqə elan edir.

Vakant yerlər müəssisənin Nadir və nəslə kəsilməkənən bitkiler laboratoriyasının müdürü və böyük elmi işçisi (1) vəzifələrinədir.

Müsabiqədə fəlsəfə və elmlər doktoru elmi dərəcəsi olan şəxslər iştirak edə bilərlər. Sənədlər müsabiqənin teleblərinə uyğun olaraq elan dərç edilən gündən etibarən bir ay ərzində təqdim edilməlidir.

Ünvan: AZ 1004, Bakı şəhəri, Badamdar şəhəsəsi, 40
Tel.: (+994 12) 502 43 21, (+994 51) 847 75 99
(elmi katib Nilufər Hüseynova)
E-mail: drnilufar@mail.ru

Redaksiya heyəti:

Ramiz Mehdiyev, Dilqəm Tağıyev, İsa Həbibbəyli, İbrahim Quliyev, Tofiq Nağıyev, Nərgiz Paşayeva, İrade Hüseynova, Rasim Əliquliyev, Adil Qəribov, İsmayıllı Hacıyev, Fuad Əliyev, Cəmil Əliyev, Gövhər Baxşəliyeva, Vaqif Fərzəliyev

Baş redaktor: Ağahüseyin Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti

e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Qəzet "Elm" qəzetinin redaksiyasında yiğilir və "CBS" nəşriyyatında çap olunur.

Tiraj: 2000

Qiyməti: 50 qəpik

Великий стратег

Роль личности в истории государственного строительства была и остается судьбоносным фактом

Великий стратег Гейдар Алиев вошел в историю Азербайджана как лидер борьбы за независимую государственность и выдающийся государственный деятель, создавший основы государственной независимости. По словам главы НАНА академика Рамиза Мехтиева, имя общенационального лидера справедливо упоминается наравне с независимой Азербайджанской Республикой.

"Все события, главные достижения за последний полувековой период развития Азербайджана, - сказал академик Мехтиев, - неразрывно связаны с именем и деятельностью общенационального деятеля Гейдара Алиева."

Лидер борьбы за независимость

Великий гений на протяжении всей своей деятельности всегда опережал процессы, происходящие в мире и в стране, отдавая преимущество национальным интересам нашего народа и государства, принимал судьбоносные решения. Он проявлял решимость при реализации этих решений. Даже в самые тяжелые времена великий лидер всегда мог вести за собой народ. Все это снискало выдающемуся государственному деятелю Гейдару Алиеву статус общенационального лидера.

Общенациональный лидер Гейдар Алиев, продолжил далее глава НАНА, является основателем независимого Азербайджанского государства, создателем нового Азербайджана. Политика азербайджанства, выдвинутая им, составляет основу государственной идеологии, которая объединяет все народы и этнические группы, проживающие в нашей

нии независимого государственного сознания сыграла пошаговая политика азербайджанства общенационального лидера и его способность выдвигать на передний план национальные и нравственные ценности. По инициативе общенационального лидера Гейдара Алиева на заседании Верховного Совета Нахчыванской Автономной Республики 17 ноября 1990 года наш трехцветный флаг впервые был поднят как государственный.

Миссия государства

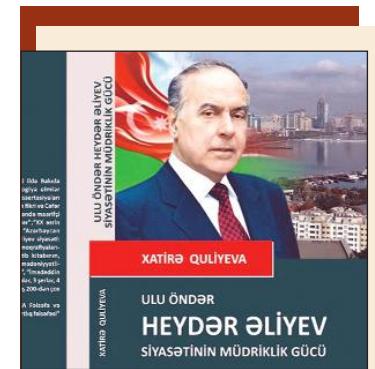
Таким образом, великий государственный деятель выполнил миссию опережения времени в борьбе за национальную свободу народа. Выдающийся государственный деятель Гейдар Алиев - одна из уникальных исторических личностей, добившаяся как в 1978 году, так и в 1995 году - два раза - подготовки и принятия государственной Конституции страны. Он вывел наш народ из кризиса, охватившего все сферы общественной жизни, и вывел их на новый путь развития. Великий лидер посвятил свою жизнь народу и пользовался заслуженным уважением в течение всей своей жизни.

Гейдар Алиев также был национальным лидером в определении стратегии своего государства и направлений развития на ближайшее и отдаленное будущее, что снискало ему вечную память в истории и будущей судьбе азербайджанского народа. Еще на заре становления независимого Азербайджана, в самые тяжелые годы Карабахской войны, он не забывал о судьбах молодежи, которые будут жить в будущем. Его встречи с педагогами говорят о том, что он придавал огромное значение проблемам образования и непосредственно - роли и миссии педагога и педагогического персонала в школьной и образовательной среде в целом. Его напутствия к педагогам и к общественности страны были ярко выражены в его мыслях: "Будущее развитие современного общества зависит от того, насколько сегодня мы будем способны как и к чему направить свою молодежь". Уже тогда стратегическое видение Гейдара Алиева предполагало плюсы и минусы глобализационных процессов.

ционных процессов.

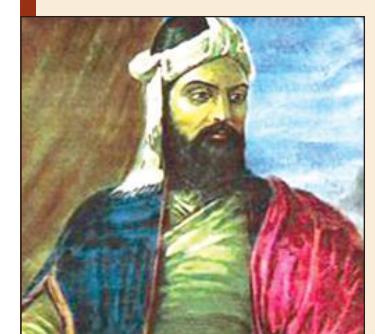
Стратегически направленная мировоззренческая установка великого политика позволяла охватить все реально действующие сферы и задачи, которые встают перед независимым Азербайджаном. Фактически был задействован целый спектр судьбоносных проблем и их решение в ближайшей перспективе. Это - миссия государства, доктрина существования нового государственного устройства в современном мире, способность представить страну во всей ее целостности и ее потенциале, а также осмыслении своих обязанностей перед своим народом, ведь закладывался фундамент строительства независимого Азербайджанского государства, что и позволило ему устоять в то непростое время.

"Идеи и деятельность известного на весь мир политика-стратега в современном Азербайджане воспринимается как руководство к действию и продолжает свое развитие. Его напутствие, что азербайджанство как нравственно-идеологическая платформа - это призыв к мировому сообществу, свидетельствует о том, что ни одна нация, какой бы могущественной она ни была, не способна жить и развиваться в отрыве от многонационального мира и взаимодействия. Величие Гейдара Алиева, которое отразилось в его личности как политика со стратегически направленным мышлением, еще раз доказывает, что роль личности в истории государственного строительства была и остается значимым судьбоносным фактом", - резюмировал академик Мехтиев.

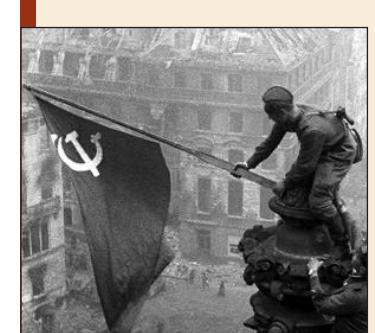
Сила
мудрости

стр. 14 ➔

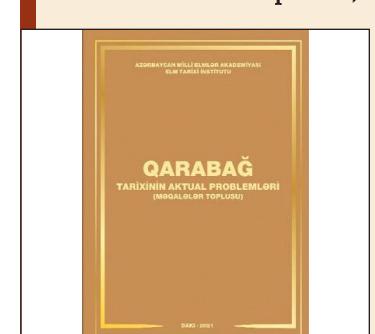
**В сердце земли
много сокровищ**

ctp. 14 ➔

Во имя
единой цепи

ctp 15 ↗

Важнейшая задача современности

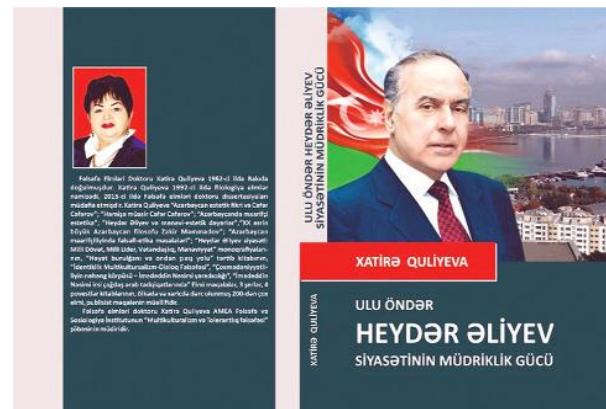
стр. 16 ➔

Сила мудрости

Вышел в свет сборник, посвященный политическому наследию Гейдара Алиева

В Институте философии и социологии вышла в свет книга "Heydər Əliyev siyasətinin müdriklik gücü", автором которой стала заведующая отделом философии мультикультурализма и толерантности доктор философских наук Хатира Гулиева. Научным редактором издания стала академик Наргиз Ахундова, рецензенты - профессора Мамед Рзаев и Эюб Керимов, составитель и редактор - Севиндж Ниса Гулиева.

В книге собраны изданные в стране и за рубежом монографии профессора Гулиевой, посвященные политическому наследию великого лидера - "Heydər Əliyev və mənəvi-estetik dəyərlər" (Баку, "Azernews", 2002), "Heydər Əliyev siyaseti: milli dövlət, milli lider, vətəndaşlıq, mənəviiyyat" (Баку, "Наука", 2019), "Heydər Əliyev siyasətinin müdriklik gücü", "Heydər Əliyevin Ulu öndərlik misiyası", "Heydər Əliyev siyasi kursunun təntənəsi", "Ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi idarəciliq programında maarifçi Cəlil Məmmədquluzade irsi", "Böyük inamın təsdiqi. Ruhun şad olsun Ulu Öndər!", "Azərbaycan - Türkiyə birlilik, həmrəylilik fəlsəfəsi", "Azərbaycanda etno-milli və regional identikliyin inkişaf strategiyası", "Azərbaycanlıq ideologiyasından multi-kulturalizmə kimi milli mədəniyyətlərarası dialoq fəlsəfəmiz", "Multikulturalizmin dialoq fəlsəfəsi nə tətbiqinən elmi metodoloji aspektləri (problemə giriş)", "Multi-kulturalizm etikası - tərəqqi konsepsiyası", "Qloballaşma dövründə qlobal antietika

məsələləri və problemin həllində ortaqtürk ailəsi modeli", "Qobustan qayaüstü abidələrində qədim türk ailəsinin "dialog fəlsəfəsi".

Кроме того, по мнению экспертов, интерес представляет обширный научный очерк "Süni intellekt felsəfəsinin proqressiv və repressiv inkişaf məsələləri", основанный на фактах и реалиях современности, феномене искусственного интеллекта, истории и современных проблемах философии интеллекта, а также другие актуальные тематические и научно-новаторские статьи автора.

В сборник также включены исторические и научные очерки политики-философского характера, посвященные творчеству наших великих просветителей и выдающихся ученых Мирзы Джалила и Зияддина Геюшова - "Sülh gözəldir, torqaqlar isə müqəddəsdir", "Azərbaycanın haqq mübarizəsi - 2020: tarix, həqiqiyyətlər və reallıq", "Azərbaycan-Türkiyə birlilik, həmrəylilik fəlsəfəsi XXI əsrin mədəniyyətlərarası dialoq çağırışları kontekstində", "Gözün aydın Azərbaycan! Gözün aydın Türkiyə!".

В сердце земли много сокровищ

В творчестве Низами высокую оценку получил труд простого труженика

В Институте экономики состоялся научный семинар "Экономические мотивы в произведениях Низами Гянджеви". Открывая мероприятие вступительным словом, директор института профессор Назим Иманов отметил, что, учитывая исключительное значение творчества великого мастера слова и мысли как достижения человеческой культуры, постоянно призывающего людей к нравственному совершенству и прививающего высокие моральные качества, 2021 год объявлен в Азербайджане Годом Низами Гянджеви.

Основным докладчиком семинара стал главный научный сотрудник отдела теоретических основ экономической политики и истории экономической мысли доктор экономических наук Сейфаддин Самандаров. В своем выступлении исследователь отметил, что гениальный азербайджанский мыслитель Низами Гянджеви не оставался равнодушным к общественно-экономическим отношениям и противоречиям своего времени, отразив в своих произведениях и экономические взгляды. Поэт был убежден, что истинная ценность принадлежит не материальным, а духовным элементам в этом предметном мире. "В работах Низами, - отметил профессор Самандаров, - земля характеризуется как наиболее ценное и естественное средство производственного процесса. Поэтому он советовал беречь почву, не загрязнять ее. А обращаясь к людям, к землевладельцам, он советовал ценить землю и быть ей благодарным, ведь в сердце этой земли много сокровищ и храмилищ, которые обеспечивают людей едой, одеждой и другими средствами к существованию. Он говорил: "Если ты пощасти землю, она даст цветы, а если будешь утятать, она даст шипы".

В творчестве великого мыслителя труд, по мнению ученого, получил очень высокую оценку. Низами считал самым почетным труд тех людей, кто возделывает землю и собирает урожай, то есть земледельцев, скотоводов и пастухов.

Еще одним важным моментом в идеях Низами является высокая оценка науки. Низами, который сказал, что сила в науке, бесценен именно как мыслитель, обладающий особым мировоззрением, особой оценкой места и роли научных знаний в жизни общества. Он это доказывает в поэтической форме в своей бессмертной поэму "Лейли и Меджнун", рассказывая о различных уровнях профессионализма каждой науки и советуя своему сыну Мухаммеду искать полезную науку", - отметил Самандаров.

Докладчик подчеркнул, что в творчестве Низами восхождение на престол справедливо-правового правителя было расценено как единственно верное решение всех проблем в обществе (в том числе экономических), и как самый правильный путь достижения людьми благополучия. Поэт-мыслитель противопоставил идею об экономических последствиях управления социальной справедливостью и тиранией и насилием. "В то же время исследования дают основание говорить о том, что в XII веке в творчестве Низами нашли свое место идеи, считавшиеся ранее более утопическими, чем в Западной Европе. Великий поэт призывал людей держаться подальше от богатства. Не менее важным моментом является то, что в его поэмах также звучат идеи о достижении социальной справедливости и гармонии. В мировоззрении Низами идеи, связанные с управлением государством и обществом через справедливость, порядок и доброту, пронизывают все его творчество", - резюмировал ученый.

В рамках нового формата

Доверительные отношения между Азербайджаном и Россией помогают выстраивать общее видение мировых процессов

Недавно в Казани состоялась международная конференция "Россия - Азербайджан: исторический опыт межнационального и межконфессионального согласия". Подробнее о мероприятии и проблематике евразийских транзитных проектов как основы углубления российско-азербайджанских отношений в Прикаспийском регионе и на Южном Кавказе на пленарном заседании рассказал старший научный сотрудник Института права и прав человека НАНА, директор Центра истории Кавказа Ризван Гусейнов.

- Расскажите, пожалуйста, об историческом опыте межнационального и межконфессионального согласия - важнейшей проблеме, касающейся будущего евразийских проектов во взаимоотношениях между Россией и Азербайджаном.

- Уже многие годы я стараюсь выступать по этой теме и основная, по моему мнению, привлекательность этих проектов состоит в том, что сегодня мир переживает очень интересный этап. Я считаю, что мы все, то есть мировое сообщество, подводим итоги трехсотлетнего и более цикла, связанного с максимальным развитием Западного проекта европейских государств, становлением США, гегемонии Западного проекта, экономической модели, атлантических торговых морских путей.

На данном этапе трехсотлетний цикл подходит к своему логическому концу: как и любой проект, так и Западный, пережил период своего развития, роста, достижения пика и сейчас постепенно подходит к завершению. На сегодняшний день актуальность приобретает Восточный проект в лице мусульманских, тюркских стран и России, которая может иг-

ратить роль локомотива в новом Евразийском проекте. Данный проект объединяет не только тюркские и мусульманские народы, но и различные страны и народы Евразии, которые хотят и могут подключиться к глобальному проекту. Суть его заключается в контроле и создании новых сухопутных транзитных путей, которые опоясывают Евразию от одного конца до другого. В том числе это восстановление Великого Шелкового пути и других новых маршрутов, целью которых является соединение различных концов евразийского континента, дополнительный выход к морям и океанам.

Естественно, это серьезно усилит роль континентальных стран, в частности особая роль в этих проектах принадлежит Азербайджану, который превращается в хаб, где соединяются различные новые пути - это и транзитный маршрут Север-Юг, который соединит Финский залив с Персидским заливом; Запад-Восток, который соединит Китай, Центральную Азию, Прикаспийский регион Южного Кавказа, Черноморский регион, Турцию, Средиземноморье и дальше Европу вплоть до Великобритании.

- Какие перспективы открылись для Азербайджана в реализации Евразийских транзитных проектов по завершении второй Карабахской войны? И какие из них на данном этапе имеют особое значение для российско-азербайджанских взаимоотношений?

- Итоги 44-х дневной Карабахской войны во многом связаны с ролью и посредническими усилиями России и российских миротворцев в урегулировании конфликта. Россия поддержала и приняла справедливую позицию Азербайджана и до сих пор играет большую роль в налаживании мира в регионе. Наша страна высоко ценит эту поддержку. Завершение военного конфликта привело к разблокированию региона Южного Кавказа с последующим строительством новых транзитных коридоров от России, через Дербент с выходом на Баку и дальше через Карабах по реке Араз (ирано-азербайджанской границе) с выходом на Зангезур в Армению, а оттуда в Нахчivan, Турцию и далее. У этих проектов очень большое будущее, и это совершенно новый формат сотрудничества Азербайджана с Россией.

- Как Вы оцениваете сегодняшние взаимоотношения между Россией и Азербайджаном? Что лежит в основе их успешного развития?

- Несомненно, за прошедшие 30 лет независимости Азербайджанской Республики отношения с Российской Федерацией переживают одно из своих лучших времен. Стратегические и доверительные отношения между нашими странами, и, в частности, между лидерами, помогают нам выстраивать общее видение многих мировых процессов. Позиции Азербайджана и России часто совпадают, и даже когда бывают спорные моменты, существует устой-

чивый диалог и уважение к мнению и интересам друг друга. Царит взаимное понимание, и это, пожалуй, самое главное.

Более того, в последние годы выходят на первый план совместные экономические и транзитные проекты. Если прежде об этом мало говорилось, и это не играло большой роли, то сейчас, например, мы можем наблюдать практически полное понимание по вопросам Каспия (Каспийской конвенции, разделению моря, транзитных проектов и т.д.). Благодаря этому начинается реализация международной договорной базы, имеющей серьезную основу. То есть спорный вопрос относительно статуса Каспийского моря практически нашел свое решение, что, естественно, благотворно оказывается на российско-азербайджанских отношениях.

Ляман НАМАЗАЛИЕВА
<https://pressumity.org>

Халаф Халафов: Это еще одно проявление дружбы с РФ

Поставка первой партии вакцины от коронавируса Sputnik V в Азербайджан - еще одно проявление тесной дружбы, сотрудничества и стратегических связей с Россией. Об этом заявил замминистра иностранных дел Халаф Халафов. "Я надеюсь, что в результате этого сотрудничества Азербайджан и Россия добьются успеха в борьбе с пандемией. Международное сотрудничество Азербайджана в борьбе с пандемией будет и дальше расширяться. Все это направлено на благополучие нашего народа и его здоровье", - сказал он.

Во имя единой цели

Залог долгожданных побед - героизм бойцов и сплоченность народа

Ежегодно 9 мая отмечается очередная годовщина Великой Победы над фашизмом. День Победы - это символ героизма людей, проявленного во имя будущего, во имя свободы и мирного неба над головой.

В 1941-1945 гг. из Азербайджанской ССР на фронт были призваны 681 000 человек. Число граждан республики, погибших в годы войны, превышает 300 тысяч. Почетного звания Героя Советского Союза были удостоены 123 человека, тридцать - были награждены Орденом Славы всех трех степеней, 176 тысяч человек - различными орденами и медалями.

В одном строю с воинами

Каждый год эта знаменательная дата широко отмечается во многих странах мира, в том числе и в Азербайджане. В этом году главой государства Ильхамом Алиевым были подписаны соответствующие распоряжения о предоставлении ветеранам, вдовам погибших во Второй мировой войне или скончавшихся вследствие бойцов, а также другим соответствующим лицам единовременной материальной помощи.

Оставаясь верным своим принципам, Национальный музей истории Азербайджана (НМИА) НАНА проводит выставки, посвященные знаменательным событиям. В прошлом году по случаю 75-летия Победы в музее была организована выставка "Азербайджан в годы Второй мировой войны". Разделы выставки были посвящены таким темам, как "Азербайджан в планах воюющих сторон и в первые дни войны", "Экономика Азербайджана в годы войны", "Азербайджанские национальные дивизии", "Азербайджанские полководцы", "Азербайджанские врачи в годы войны", "Азербайджанцы в партизанском движении в СССР и Европе", "Транспорт Азербайджана в годы войны", "Деятели науки и культуры Азербайджана в годы войны" и т.д.

Боевой путь Дважды Героя Советского Союза, генерал-майора танковых войск Ази Асланова, генерал-майора Тарлана Алиярбекова, генерал-майора Гаджибабы Зейналова, контр-адмирала Джалила Джавадова, гвардии майора Алигейдара Ибрагимова, легендарного разведчика Рихарда Зорге, партизанов Мехти Гусейнзаде ("Михайл"), Ахмедия Джабраилова, Ханлара Бабанлы, а также сформированных в Азербайджане 402-й, 223-й, 416-й, 396-й и других дивизий, Героев Советского Союза Исафира Мамедова, Гафура Мамедова, академика Зии Буниятова, а также женщин-азербайджанок, отличившихся в годы войны как на передовой, так и в тылу - первой в истории Азербайджана женщины-парашютиста и летчица Лейлы Мамедбековой, первой военной летчицы Зулейхи Сеидмамедовой, первой женщины-снайпера Зибы Ганиевой, ученого-химика Иззет Оруджевой, хлопковода Бести Багировой и т.д. - все это и многое другое нашло свое отражение на выставке.

Наряду с военными, нефтяниками, врачами, работниками транспортной сферы, железнодорожниками большой вклад в дело Победы внесли и деятели науки и культуры республики. На выставке была освещена деятельность соучредителей Академии наук Азербайд-

янской ССР академиков Мир Асадуллы Миркасимова, Юсифа Мамедалиева, Самеда Вургана, Узеира Гаджибейли и Мустафы Тогчибашева, которому принадлежит идея создания системы, согласно которой эвакогоспитали принимали поступивших по характеру болезней и ранений и могли оказывать специализированную помощь. Уже в начале войны Баку побил рекорд по количеству госпиталей среди тыловых городов СССР. Аппарат по удалению иностранных тел, изобретенный Тогчибашевым, привел к разработке стереоскопического метода определения местонахождения инородного тела в организме человека и удаления этого тела. А новый метод анестезии - инъекционный эфирно-масляный наркоз и анельгезин - спасли жизни тысячам раненных бойцов и командиров.

Значительных успехов в лечении и реанимации раненых в годы войны добивался и один из организаторов здравоохранения республики, выдающийся деятель научно-практической медицины, в основном - хирургии и урологии, первый президент НАНА Миркасимов.

Родина и фронт

Под руководством выдающегося ученого-химика Мамедалиева впервые был осуществлен и внедрен в промышленное производство процесс получения сырья для производства взрывчатых веществ - толуола. Вместе со своими сотрудниками ученый разработал зажигательную смесь для борьбы с танками ("коктейль Молотова"). Также "король алкилирования", как его нарекли коллеги, разработал и внедрил в производство промышленный способ получения высококтанового авиационного топлива, имевшего огромное значение для авиации и сыгравшего весомую роль в победе над врагом. Новые залежи стратегического сырья были открыты учеными-геологами, также соучредителями Академии наук республики - Мирали Гашгаем, Шамилем Азизбековым и др.

Народный поэт Самед Вургун посвятил военной тематике более шестидесяти стихотворений и несколько поэм. Листовки с его произведением "Партизанам Украины" были сброшены с самолета в украинские леса для поддержки партизан. В 1943 году в Нью-Йорке, на конкурсе на лучшие антивоенные произведения, стихотворение "Напутствие матери" вошло в число двадцати лучших произведений мировой поэзии на военную тему, оно было опубликова-

но и распространено среди военнослужащих.

В годы войны великий композитор Узеир Гаджибейли вел огромную музыкально-общественную работу, активно занимался творчеством, написал героические и патриотические песни, марши, кантуату "Родина и фронт", отражающие борьбу нашего народа с фашистскими захватчиками. Также композитор перечислил танковым войскам СССР 100 тысяч рублей, за что Иосиф Сталин направил ему благодарственную телеграмму (10 марта 1943 года). А в 1944 году, когда лидер французского Сопротивления Шарль де Голль посетил Баку, Гаджибейли пригласил его в Театр оперы и балета на постановку своей оперы "Кероглы".

Таким образом, выставка, организованная в Музее истории Азербайджана, осветила все стороны деятельности азербайджанцев в годы Второй мировой войны.

Примечательно, что в год, когда весь мир праздновал 75-летие Великой Победы, Азербайджан вел борьбу за восстановление своей территориальной целостности. Спустя долгие годы от оккупации были освобождены исконные территории республики. И сегодня сотрудники Музея истории работают над созданием выставки, в которой будет освещаться хроника многолетнего конфликта, а также Отечественной войны 2020 года. Руководство музея уже обратилось к участникам второй Карабахской войны, а также к семьям павших на поле боя шехидов с призывом предоставить материалы, повествующие о произошедших событиях. В настоящее время продолжается сбор фотографий, боевых наград, униформ и личных вещей военнослужащих.

Недавно в рамках этой выставки в музее была организована фотовыставка "Государственный терроризм Армении в объективе азербайджанских фотографов", на которой были представлены более 50-ти фотографий, запечатлевших последствия разрушений, нанесенных ракетами и снарядами, выпущенными армянской стороной по Гяндже, Барде, Тертеру в период военных действий. Так же на выставке экспонируются фотографии, сделанные во время или сразу после боевых действий, что делает эти фотодокументы неоценимым историческим источником.

Неслучайно в одном из своих высуплений Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев сравнил стертый с лица земли город Агдам со Сталинградом, который в годы Второй мировой войны подвергся массовым бомбардировкам. Картина, предстающая взору, действительно потрясает масштабом разрушений, в который раз доказывающим неоспоримый факт - хозяин дома и земли никогда не станет сжигать и разрушать свое имущество. И наша основная цель на ближайшие годы - сделать все возможное для восстановления и процветания этих территорий.

Таким образом, залогом и Победы 9 Мая, и долгожданной Победы 8 Ноября явились героизм военнослужащих и сплоченность нашего народа во имя единой цели. Именно это находит свое отражение на выставках Национального музея истории Азербайджана.

Назмин ДЖАФАРОВА,
доктор философии
по искусствоведению

На обрывистом берегу Занги

В Ереване найдены остатки дворца, относящегося к азербайджанской архитектуре (фотофакт)

В Ереване были обнаружены остатки дворца Сардар, одного из старейших образцов азербайджанской архитектуры. Дворец был недавно случайно обнаружен российским журналистом, однако в российской прессе он был ошибочно представлен как образец персидской культуры. Об этом агентству Trend сообщил исследователь-эксперт профессор Московского филиала Международной академии архитекторов, член правления Союза архитекторов Азербайджана Фаиг Исмаилов.

По его словам, ознакомившись с информацией российского журналиста, он определил, что это остатки Сардарского дворца. Дворец располагался на северо-западе Ереванской крепости - на безопасном обрывистом берегу реки Занги. Фундамент сооружения был заложен одновременно с Ереванской крепостью. Дворец был построен Амиргуна ханом Гаджаром (1605-1625) и отреставрирован в 1760-1770 годах архитектором Мирзой Джадаром во время правления Ереванского хана Гусейнали хана (1762-1783). В 1791 году сын Гусейнали хана Мухаммед хан (1784-1805) построил зал Гюзгюлю, известный как Шушабенд, и Летнюю резиденцию. На стене Большой приемной Сардарского дворца висели портреты выдающихся ученых и государственных деятелей.

Исмаилов отметил, что дворец был захвачен и разрушен армянами в 1913-1918 годах, а портреты были перевезены в Тбилиси и сейчас хранятся в Государственном художественном музее Грузии.

"Хотя армяне полностью разрушили дворец в 1918 году, остатки некоторых построек сохранились до наших дней. Архитектура Еревана соответствует типичному восточному стилю, то есть архитектуре других азербайджанских городов. Во внутреннем убранстве дворцов, домов придворных и других чиновников использовались миниатюры.

В XIII-XIV веках искусство каллиграфии и миниатюры бурно развивалось в Мааре, Тебризе и других городах Азербайджана. Город Тебриз стал самым мощным центром книжного искусства, миниатюрной живописи и архитектуры на Востоке. На заре XIV века в библиотеке городка академии Рашидийа в Тебризе наряду с местными каллиграфами и художниками также трудились мастера из Восточного Туркестана, Средней Азии, стран Востока. Они создавали художественные рукописи религиозных, исторических, научных и поэтических произведений, украшали миниатюрами высокие стены домов и дворцов. Применение этого вида искусства не обошло стороной и азербайджанский город Иреван. Таким образом, искусство миниатюры использовалось в оформлении интерьеров домов Сардарского дворца в Ереване, домов придворных и других состоятельных лиц", - сказал Фаиг Исмаилов.

Архитектор добавил, что один из фрагментов здания был найден на улице Анрапетяна в Ереване, где в 1918-1920 годах размещалось Иранское консульство. В этом здании в 1923 году размещался Комитет помощи Армении, в 1930 году - вечерняя школа Коммунистической партии Армении, а в 1964 году - Общество охраны памятников истории и культуры Армении.

"По нашим данным, только в одной комнате здания был найден на улице Анрапетяна в Ереване, где в 1918-1920 годах размещалось Иранское консульство. В этом здании в 1923 году размещался Комитет помощи Армении, в 1930 году - вечерняя школа Коммунистической партии Армении, а в 1964 году - Общество охраны памятников истории и культуры Армении. "По нашим данным, только в одной комнате здания уцелели картины, относящиеся к искусству азербайджанской миниатюры. Армяне утверждают, что эти картины принадлежат персидской культуре. Однако нет необходимости доказывать, что это искусство миниатюры относится к Азербайджану", - добавил Фаиг Исмаилов.

Важнейшая задача современности

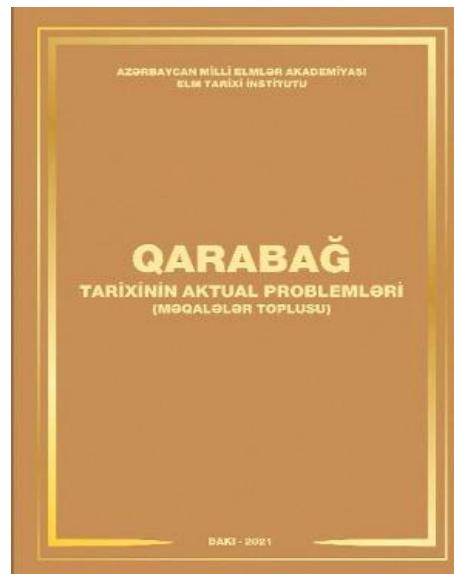
Продолжаются исследования актуальных проблем истории Карабаха

Вышел в свет сборник статей сотрудников Института истории науки (ИИН) НАНА "Актуальные проблемы истории Карабаха". В издании нашли свое отражение статьи, посвященные изучению ряда актуальных проблем не только истории Карабаха, но и Азербайджана в целом. Вниманию читателей представлены неизданные доселе архивные документы и богатый фактический материал.

Как отмечается в статье директора учреждения доктора исторических наук Марьям Сеидбейли "Деятельность азербайджанской диаспоры во время 44-дневной войны", правдивое освещение исторических событий, изучение преступлений геноцида, совершенных против азербайджанского народа, и доведение информации о действиях армянского фашизма до международной общественности - все это должно стать одной из важных и актуальных задач современности.

Во имя единой цели

Говоря о действиях армянских вооруженных формирований против азербайджанского народа, которые имели место в различные периоды истории, автор сожалением констатирует, что армянское лобби смогло заверить широкие круги мировой общественности в выдуманной лжи, а правда о произошедших кровавых событиях не нашла должного отражения в мировых СМИ. Далее Марьям Сеидбейли повествует о деятельности азербайджанской диаспоры, отмечая, что качественно новый этап развития диаспорского движения берет свое начало с указа общенационального лидера Гейдара Алиева от 23 мая 2001 года, подписанного в связи с проведением Первого съезда азербайджанцев мира.

Также автор рассказывает о целенаправленных мероприятиях, которые осуществлялись и осуществляются Президентом Ильхамом Алиевым с целью расширения деятельности диаспоры. Подробно информируя о действиях диаспорского движения во время Отечественной войны 2020 года, Марьям Сеидбейли отмечает, что в ходе войны функционирующие в различных странах мира азербайджанские диаспорские организации всецело защищали наши интересы и вели информационную борьбу, направленную на распространение объективной правды о происходящих событиях, что свидетельствует об умении диаспоры и всего азербайджанского народа в целом объединиться во имя единой цели.

Отметим, что в сборнике представлены и статьи других научных сотрудников института - ученого секретаря доктора философии по политическим наукам, доцента Заура Алиева ("Армянская церковь"), заведующих отделами докторов философии по истории Байрама Гулиева ("Освобожденные от оккупации памятники Карабаха и

методы их восстановления"), Зияда Амрахова ("Отражение захватнической политики царизма в административно-территориальном устройстве Азербайджана в русскоязычных источниках (на примере Эриванской губернии), главного научного сотрудника доктора юридических наук Заура Мамедова ("Нагорно-карабахский конфликт в документах международных организаций"), ведущего научного сотрудника доктора философии по искусству Дильяры Вагабовой ("Нагорный Карабах: вчера и сегодня в зеркале азербайджанского плаката"), Вагаба Фаталиева ("Христианские меликства Карабаха") и Эльхана Гулиева ("Уничтоженная армянами в ходе нагорно-карабахского конфликта материальная и духовная культура").

В этих работах рассмотрены такие актуальные вопросы, как деятельность общин армян-католиков, протестантов, мусульман, православных армян в различных странах мира, подрывная деятельность григорианской церкви, фактически потворствующей действиям армянских террористических организаций, влияние проводимых царской Россией реформ на административно-территориальное деление Эриванской губернии, этнический состав и история пяти христианских меликств в Карабахе, арменизация албанских храмов и памятников в регионе, судьба находящихся на территории Карабахского региона археологических и архитектурных памятников, а также других объектов культурного наследия, которые были полностью разрушены или сильно повреждены в ходе конфликта, а также возможности применения современных методов при их восстановлении, выполнение и невыполнение условий международных правовых актов, принятых в связи с нагорно-карабахским конфликтом такими ведущими организациями мира, как ООН, Совет Европы, Европейский Союз, ОБСЕ, НАТО, ГУАМ, ОИК.

Назмин РУСТАМГЫЗЫ

Свидетельство нашего могущества
Ученые НАНА посетили парк военных трофеев

Заместители директора Института нефти и газа профессор Вагиф Гурбанов и Этибар Алиев, а также члены Совета молодых ученых и специалистов посетили Парк военных трофеев. Ученые наглядно увидели многие виды военной техники и боеприпасов, захваченных у врага в ходе 44-дневной Отечественной войны.

А несколько дней назад парк посетили и члены Совета молодых ученых и специалистов Института молекулярной биологии и биотехнологии (ИМББ).

Отметим, что в парке военных трофеев, который является свидетельством могущества нашей государства, моши Вооруженных сил Азербайджана, нашей исторической победы, выставлено более 300 экспонатов, в том числе до 150 единиц тяжелой техники, танков, боевых машин, артиллерийских установок, зенитно-ракетных комплексов, стрелкового оружия, военного транспорта. В парке также выставлены номерные знаки более двух тысяч автомобилей, захваченных нашей армией на освобожденных территориях. Кроме вооружения представлены и макеты оборонительной системы из десяти линий укреплений, а также укрытий и казарм.

Напомним, что создание Парка военных трофеев началось в январе 2021 года. Некоторые трофеи демонстрировались на Параде Победы в Баку еще 10 декабря. Создание всей экспозиции заняло около трех месяцев, а открытие парка состоялось 12 апреля 2021 года. В открытии парка участвовал Президент Азербайджана Ильхам Алиев, который в своей речи заявил, что "каждый, кто посетит Парк военных трофеев, увидит силу нашей армии, увидит нашу силу воли и то, как тяжело было добиться победы".

Страна победившего нацизма

Олег Кузнецов: Осквернение памятника Ганди - точка невозврата

Армянскому этнотипу и национально-религиозной ментальности в принципе свойственны неприятие и агрессия в отношении инонационального и инорелигиозного культурного наследия. Когда из Еревана поступают сообщения об осквернении памятников жертвам Холокоста, российскому дипломату и писателю Александру Грибоедову или величайшему гуманисту XX столетия, автору и главному идеологу политического движения сопротивления ненасилием Махатме (Мохандасу Карамчанду) Ганди, то эта информация не вызывает у меня ни удивления, ни возмущения, ни отторжения или протesta.

По его словам, армянам свойственно стремление или присвоить себе, или уничтожить все то, что с ними не связано по происхождению: доказательств этой тенденции в их коллективном поведении предостаточно. Поэтому развивать обсуждение этого прекрасно известного азербайджанской читающей аудитории факта считаю банальной тратой времени, сказал Кузнецов. "Я не раз писал о том, что Армения - это страна победившего нацизма, а там, где побеждает идеология нацизма, махровым цветом расцветают агрессия, насилие, неприятие всего чужеродного, стремление ассимилировать или уничтожить все, что оли-

четворяет собой идеалы добра, культуры, образования, идеологического разнообразия. Отличительной чертой всякого нацизма, какой бы этнической принадлежности он ни был, является агрессивное невежество, и именно оно движет армянскими экстремистами, когда они у себя в Ереване оскверняют памятники российским писателям, индийским мыслителям или еврейским жертвам германского нацизма. Понятно, что все эти акты вандализма есть результат радикализации общего поля политических умонастроений армянского общества в преддверии внеочередных парламентских выборов, в результате чего общая политическая нервозность плавно перерастает на уровень истерии.

Вандализм - это наиболее яркий и понятный индикатор энтропии политической культуры в армянском обществе, после смерти которой сначала наступает относительно кратковременный период анархии, а вслед за ней - диктатуры. Пока Армения держится в рамках политических приличий, но шаг за шагом приближается к черте, отделяющей управляемый политической хаос от неуправляемой анархии, в сторону которой нынешняя Армения дрейфует с убыстряющейся скоростью. Хотелось бы ошибаться, но

еще месяц такой разнуданности, и точка невозврата будет пройдена", - отметил Кузнецов, по мнению которого для Азербайджана в принципе такой сценарий развития событий - самая лучшая перспектива. "Осталось его только чуть-чуть подогреть извне - или корректировкой границ вглубь территории Армении на очередные 300-500 метров, или возвращением под юрисдикцию некоторых эксклавов, где нет армянского населения, или даже формулированием официальных территориальных, материальных и финансовых претензий к Армении. Любое из этих действий будет подтасчивать изнутри все ныне существующие конструкции армянского общества, агрессия которого должна постоянно гаситься внешней демонстрацией его ничтожества и зависимости от внешних сил. Только так можно держать армянский экстремизм в рамках "приличия", когда он представляет угрозу исключительно для самих армян, а не их соседей. Пьяная обезьяна с гранатой опасна до тех пор, пока она не загнана в свой бункер, где она будет представлять угрозу только для себя. Именно по такому принципу Баку должен вести себя в отношении Еревана", - резюмировал историк.

Редакционная коллегия:

Рамиз Мехтиев, Дильгам Тагиев, Иса Габиббейли, Ибрагим Гулиев, Тофик Нагиев, Наргиз Пашаева, Ирада Гусейнова, Расим Алигулиев, Адиль Гариров, Исмаил Гаджиев, Fuad Aliyev, Djamil Aleyev, Govhar Bakhshaliyeva, Vagif Farzaliyev

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийят, 30, Президиум НАНА

e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Газета набирается в редакции и печатается в издательстве "CBS".

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 2000